

जानेवारी १९८७] [प्रिंटर द्वारा

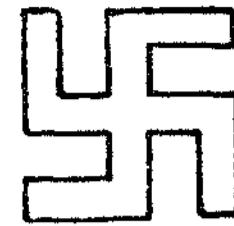
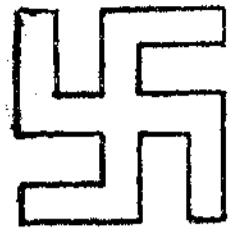
श्री

साक्षी

ग्रीष्मावधान अख्यात, शिरोमि अधिकत प्राप्तिका

प्राप्ति लक्ष्य संज्ञान
पात्र श्री जाहनाम





जानेवारी — १९८७

श्री
साईबाबा

श्रीसाईबाबा संस्थान.
शिरडीचे अधिकृत मासिक

संपादक

श्री. रा. द. बने

कार्यकारी अधिकारी श्रीसाईबाबा संस्थान शिरडी

: कार्यकारी संपादक :

प्रा. सौ. इंदिरा खेर
एम.ए. पी.एच.डी.
(इंग्रजी आवृत्ती)

श्री. सदानंद चेटवणकर
(मराठी आवृत्ती)

वर्ष ६५ वे]

किंमत १ रुपया
दूरध्वनी: ४१२ २५ ६१

[अंक १० वा

: कायालय :

“साईनिकेतन”, प्लॉट नं ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई- ४०० ०१४.

वार्षिक वर्गणी रु. १०/- (ट.ख. सह) किरकोळ अंक १ रु. फक्त.

श्री साईबाबांच्या संदेशाचा जगभर प्रसार करणे हे
श्री साईलीलाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.



श्री साई वाक्सुधा

तुम्ही कोणी कुठेही असा।
भावे मजपुढे पसरितां पसा।
मी तुमचिया भावासरिसा।
रात्र दिसा उभाच ॥ ६७ ॥

माझा देह जरी इकडे।
तुम्ही सातां समुद्रांपलीकडे।
तुम्ही कांहीही करा तिकडे।
जाणीव मज तात्काळ ॥ ६८ ॥

कुठेही जा दुनियेवर।
मी तों तुम्हांबरोबर।
तुम्हां हृदयींच माझें घर।
अंतर्यामी तुमचे मी ॥ ६९ ॥

ऐसा तुम्हां हृदयस्थ जो मी।
तयासी नमा नित्य तुम्ही।
भूतमात्राच्याही अंतर्यामी।
तोच तो मी वर्ततो ॥ ७० ॥

यास्तव तुम्हांस जो जो भेटे।
घरीं दारीं अथवा वाटे।
ते ते ठायीं मीच रहाटे।
मीच तिष्ठें त्यामाजीं ॥ ७१ ॥

कीडमुँगी जलचर खेचर।
प्राणी मात्र श्वास शूकर।
अवघ्या ठायीं मीच निरंतर।
भरलों साचार सर्वत्र ॥ ७२ ॥

मजशीं धरू नका अंतर।
तुम्हीं आम्ही निरंतर।
ऐसे मज जो जाणील नर।
भाग्य थोर तयाचें ॥ ७३ ॥

— श्री साई सच्चरित् अध्याय १५ वा.

सुविचार

हस्तस्य भूषणं दानं।
सत्यम् कण्ठस्य भूषणम्।
श्रोतस्य भूषणं शास्त्रं।
भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥

हाताचे भूषण दान करणे हे होय. सत्य बोलणे हा गव्याचा अलंकार होय. शास्त्र (ऐकणे) हे कानांचे भूषण होय. असे असतांना मग आणखीन अलंकारांची आवश्यकताच काय?

नूतन वर्ष शुभचिंतन

खिस्ती शताब्दी प्रमाणे सुरु होणारे हे नूतन वर्ष आमच्या सर्व वाचकांना, हितचिंतकांना, भक्तांना सुखाचे, समृद्धीचे नि भरभराटीचे जावो.

*
या मासिकात प्रकाशित झालेल्या लेखांशी संपादक सहमत आहेतच असे नाही.

श्री साईलीला — जानेवारी १९८७

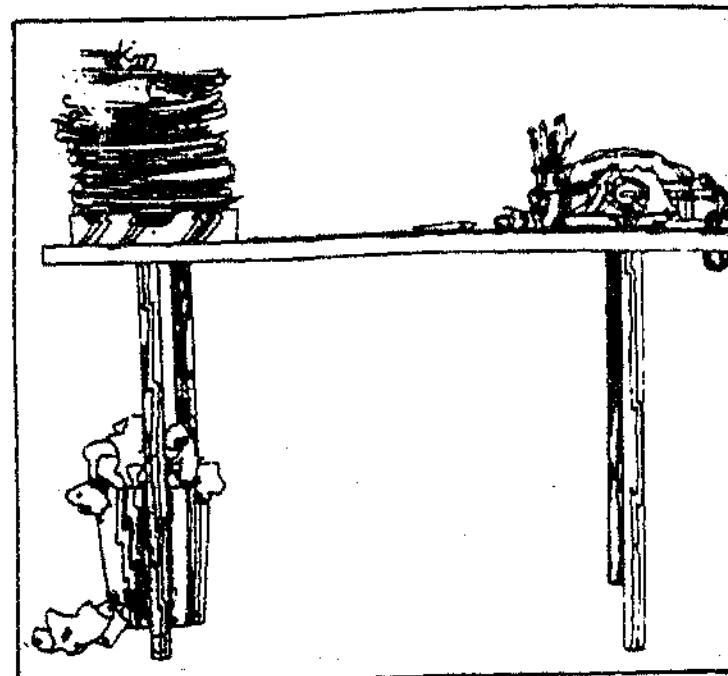
अनुक्रमणिका

क्रमांक	लेख-कविता शिर्षक	लेखक-कवि नाव	पृष्ठ क्रमांक
१	संपादकीय	—	५
२	ब्रह्मज्ञान कथन	— श्री. मु. ब. निबाळकर	७
३	श्री साईनाथांचा शरणार्थी (१९)	— श्री. विश्वास खेर	१२
४	बाबांच्या कृपेनेच वाचविले	— श्रीमती सुशीला बलसे	१५
५	साईचरणी भावपाकळी अर्पियली हृदयी साधनेची कळी उमलली	— श्री. वि. म. हटवार	१७
६	दीन-दुबळ्यांदे हात! साईनाथ साईनाथ!!	— श्री. सिताराम पवार	१८
७	श्री साईबाबांच्या तीन गोष्टी	— श्री. संजीव चंदने	२०
८	दैनंदिन जीवनातून साईभक्ती कशी साधावी	— कुमार सुधीर चिखलींकर	२१
९	श्री खापडे यांची शिरडी दैनंदिनी	—	२२
१०	श्री साई अर्घंग	— श्री. महेश शिवलकर	२३
११	साई दरबारातील नवरत्ने — ५	—	२४
१२	श्रद्धेचे फळ	— श्री. बाळकृष्ण देसाई	२९
१३	श्री साईबाबांचे तत्त्वज्ञान	— कु. सुधा पाटील	३१
१४	श्री साईनाथांची आरती	— श्री. मिलिंद जोशी	३२
१५	अन्नदान	— श्री. प्रमोद रायसोनी	३३
१६	ज्याचे मुखीं साई जगी त्यास भय नाही	— श्री. चंद्रकांत गरगटे	३४
१७	कबीर : भक्तिसाधना	— श्री. य. न. पंडित	३६
१८	बालवय आणि ज्ञानप्राप्ती	— श्री. सुनील द. राणे	३८
१९	आत्मा जो शिवाचा राम जप	— श्री. शाम जुवळे	३९
२०	संत तुकारामांचे अर्घंग - शतकांचा प्रभाव	—	४०
२१	तिळगूळ घ्या, गोड बोला	—	४१
२२	ग्रंथ परिचय	—	४४
२३	अन् बाबांच्या व्यापकत्वाची खूण पटली	— डॉ. अनिल मोरे	४७
२४	साई माझी माऊली	— सौ. उमा वाळिंबे	४८
२५	साईनाथांनी मृत्यूच्या दारातून वडिलांना परत आणले	— सौ. संगीता गोडबोले	४९
२६	मुलाचा पाय बरा झाला	— श्री. शाम वि. जावळकर	५१
२७	श्री साईनाथ कृपाळू	— श्री. बी. सी. पाटील	५२
२८	पातलो साईपदी, चालता सप्तपदी	— श्री. म. प. घोगे	५३
२९	श्री साईबाबा धावून आले....	— श्री. लक्ष्मण धुरी	५४
३०	बाबा तारी त्यास कोण मारी	— श्री. शंकर चौबळ	५५
३१	असे घडले साईदर्शन	— श्री. सुरेश सातपुते	५६
३२	अरे साईनाथा	— सौ. नीता जाधव	५७
३३	सेवाभावी साईनाथ	— श्री. दत्ताराम धुगे	५८
३४	जपाचे महत्त्व	—	५९
३५	शिरडी वृत्त	—	६०



श्री साईनाथांची अद्भूत अतींद्रियशक्ती

संपादकीय



श्री साईलीला या मासिकात श्री साईबाबा या एकाच विषयावर गेली ६५ वर्षे संपादकीय लिहिले जात आहे. श्री साईबाबांची विचार-सरणी, तत्वज्ञान, त्यांची उपदेशवाणी, लीला, त्यांची उदी, त्यांचे भक्तगण, त्यांचे विचार-सामर्थ्य इ.इ. प्रत्यक्ष परब्रह्म श्री साईनाथ यांचेकडे विविध दृष्टीकोनांतून पाहिले असता त्यांच्या एका जबरदस्त अचाट सामर्थ्याकडे कुणाचेही लक्ष वेधते आणि ते अचाट सामर्थ्य, शक्ती म्हणजे त्यांची अतींद्रियता. सध्याच्या २१ व्या शतकाकडे वाटचाल करणाऱ्यांना अतींद्रियता या शब्दाचा अर्थही कळणे मुळील! मग त्या दिव्यशक्तीची कल्पना ती काय येणार!

श्री साईबाबा हे अतींद्रिय होते. म्हणजे एकाच क्षणाला निरनिराळे देह धारण करून भक्तांना दर्शन देण्यासाठी त्यांनी दूर दूर संचार केला होता. आहे की नाही अजब शक्ती! आपल्याकडे अनेक थोर संत निसिद्ध पुरुष होऊन गेले. पण अगदी मोजक्याच संतश्रेष्ठांना ही शक्ती प्राप्त झाली होती. अगदी अलीकडचेच उदाहरण नावासह घावयाचे झाले तर ते श्री संत गाडगे महाराजांचे देता येईल. गाडगेबाबांनी पंढरपूरच्या चंद्रभागेच्या वाळवंटात आणि मुंबईतल्या गिरगावात एकाच दिवशी एकाच वेळी आपल्या हजारे भक्तांसमोर किर्तन करून अक्षरशः मंत्रमुग्ध केलेले आहे. ही गप्प नव्हे तर सत्य घटना आहे.

योगाभ्यास करून ऋद्धिसिद्धी प्राप्त करून घेतल्यावर सिद्ध पुरुषाला ही शक्ती प्राप्त होते. श्री साईनाथांना ही शक्ती प्राप्त होती व या शक्तीचा उपयोग करून त्यांनी आपल्या चमत्कारात भर घातलेली आहे. त्यांच्या या प्राप्त शक्तीच्या अनेक सत्यकथा आहेत. एके दिवशी शिरडीला सर्व भक्तमंडळींनी रात्री बाबांची नेहमी प्रमाणे शेजारती केली. दुसरे दिवशी ती सर्व मंडळी पुन्हा दर्शनाला गेली असतां बाबा म्हणाले, “काल मी दक्षिण दिशेला फिरावयास गेलो होतो” बाबांच्या या बोलण्याचा प्रथम कुणालाच अर्थ कळला नाही. नुसते आश्र्वय प्रगट करून ती मंडळी गप्प बसली. थोड्याच वेळात दक्षिणेच्या बाजूच्या एका खेड्यातून एक मनुष्य दर्शनाला आला व “काल संध्याकाळी बाबा आमच्या गावात आले होते” असे सांगू लागला. बाबांच्या बोलण्यातील सुसंगती लक्षात येऊन सर्वांना एकाच वेळी दोन देह धारण करण्याची बाबांची अतींद्रिय शक्ती प्रत्यक्ष अनुभवण्याची सुवर्णसंधी मिळाली. श्री कोल्हटकरांच्या “श्रीमद्भागवतार्थ दर्शन” या ग्रंथात आत्मा अमर असून त्याला अशा प्रकारचे अनेक चमत्कार करता येतात हे सप्रमाण सिद्ध करून दाखविले आहे.

श्री साई भगवान जागृतावस्थेत व स्वप्रावस्थेत निरनिराळे देह धारण करून भक्तांना दर्शन देत असत. एके रात्री तर श्री. बळवंतराव खापडे यांच्या स्वप्रात साईबाबा आले व भोजन करून स्वस्थपणे झोपाळ्यावर बसून विडा चघळून निघून गेले. नंतर घरच्या मंडळींच्या आग्रहावरून कुणालाही ही हकीगत न सांगता बळवंतराव बाबांच्या दर्शनास गेले. त्यांना पहाताक्षणीच श्री म्हणाले, “काल तुमच्या घरी पोटभर जेवलो. पण नंतर दक्षिणा दिली नाहीस” असे म्हणून त्यांनी बळवंतरावांकडून दक्षिणा मागून घेतली. परमभक्त खापडे यांचा हा अनुभव बाबांच्या गूढ अतीद्रिय शक्तीचा स्पष्ट पुरावा नाही काय?

तसेच काकासाहेब दीक्षितांचा अनुभवदेखील आपली मती गुंग करणारा आहे प्रातःकाळी स्नानसंध्या करून दीक्षित ध्यानधारणा करीत बसले होते त्यावेळेस त्यांना पंढरीच्या विठोबाची सावळी मूर्ति पाहिल्याचा भास झाला. आपला जप पुरा झाल्यावर काकासाहेब द्वारकामाईत भगवंतांच्या दर्शनास गेले. अत्यंत सुहास वदनाने त्यांच्याकडे पाहात महाराज म्हणाले, “काय रे विठ्ठल पाटील आला होता ना! त्याला नीट पाहिलेस? तो फार लबाड पळपुट्या आहे. चांगला घट्ट धरून ठेव. नाहीतर तुझ्या हातावर तुसी देऊन पळून जाईल” बाबांचे हे उद्गार ऐकून काकासाहेबांची काय स्थिती झाली असेल याचा आपणच विचार करा. दीक्षितांचे मन गहिवरून आले. त्यांनी बाबांचे चरणी लोटांगण घातले. भोजन करण्याकरिता ते वाढ्यात गेले. याच सुमारास बाहेरगावाहून एक फेरीवाला देवादिकांची चित्रे विकावयास घेऊन आला. बाबांची लीला खरोखरीच अगाध आहे. तिचे वर्णन करताना मानवी मन गोंधळून जाते. फेरीवाल्याजवळ असलेल्या चित्रात काकासाहेबांना एक विठ्ठलाचे चित्र दिसले. सकाळी ध्यानाच्या वेळी पाहिलेल्या विठ्ठलासारखे ते रूप पाहून दीक्षितांनी ताबडतोब बाबांच्या आजेप्रमाणे ते चित्र विकत घेतले आणि आपल्याकडे नित्य पूजेसाठी ठेऊन दिले.

एकदा हरिभक्त परायण दासगणू यांना महाराजांनी नाम सप्ताह सुरू करावयास सांगितले. त्यावर सातव्या दिवशी प्रत्यक्ष विठोबाचे दर्शन होईल तर आपण सप्ताह सुरू करतो असे दासगणूनी उत्तर दिल्यामुळे बाबांनी लागलीच आपली छाती उघडी करून आत्मविश्वासाने सांगितले की, “अरे वेड्या, विठ्ठल हा इथेच बसलेला आहे. त्याला पहावयाचे असेल तर भक्ताने मात्र अत्यंत तळमळ आणि निष्ठा दाखविली पाहिजे, ठेवली पाहिजे. शिरडी हेच विठ्ठलाचे पुरातन स्थान आहे.”

योगायोग असा की, पुढे देव मामलेदारांनी शिरडीचा पुण्यतन इतिहास शोधण्याचा प्रयत्न केला आणि बरेचसे संशोधन केल्यावर त्यांनी असे सिद्ध केले की शिरडी-शीलधी हे फार पुरातन खेडे असून ते जुन्या पटठपूरच्या क्षेत्रात येते, व कृष्ण युगातील अगदी दक्षिणेचे टोक जे द्वारका तीच ही ‘शिरडी’ आहे.

१९१८ च्या सुमारास बापूशास्त्री गुळवे हे श्री साईबाबांच्या दर्शनास गेले. त्यांनी काशीहून पवित्र गंगा नदीचे तीर्थ आणले. शास्त्री बुवांनी गंगेच्या पवित्र पाण्याने शास्त्रोक्त पृथग्दतीने बाबांना अभिषेक केला आणि श्रीरामदास नवमीला सज्जनगडावर जाण्याची परवानगी मागितली. बाबांनी, “अवश्य जा तिथे मीच आहे.” असे सांगितले. शास्त्रीबुवा



सज्जनगडला गेले, व दास नवमीच्या दिवशी पहाटेस पाच वाजण्याच्या सुमारास बुवांना साईबाबांनी साक्षात् दर्शन दिले व आपले पाय दाबण्यास सांगितले. थोडावेळ शास्त्रीबुवांकडून सेवा करून घेतल्यावर बाबा एकाएकी अदृश्य झाले.

प्रत्यक्ष देहाने भक्तांना भेट दिल्याची श्री साईबाबांची कितीतरी उदाहरणे दाखवून देता येईल. परमभक्त देव मामलेदार यांच्या घरी भोजन केल्याची हकीगत तर अतिशय हृदयंगम आणि कुणाच्याही मनाला चटका लावणारी अशीच आहे.

देव मामलेदार डहाणूला असताना त्यांच्या घरी एका ब्रताचे उद्यापन होते. आपल्या घरी या निमित्ताने सदगुरु बाबांचे पाय लागावेत या सदिच्छेने देवांनी बापूसाहेब जोग यांना शिरडीला पत्र लिहून कळविले. जोगांनी ते पत्र बाबांना वाचून दाखविले, व देवांची इच्छा कळविली. बाबांनी उलटपक्षी, “आपण भोजनास दोघा मित्रांना घेऊन अवश्य येऊ” असे लिहिण्यास सांगितले. बाबांचा तो निरोप ऐकून देवांना खूप आनंद झाला. कुणाला होणार नाही! पुढे काही दिवसांनी एक बंगाली संन्यासी गोशाळेची वर्गणी वसूल करण्याच्या निमित्ताने डहाणूला आला. देवांनी त्याची योग्य ती संभावना करून जास्त मदतीकरिता महिन्याभरात येण्यास सांगितले. त्याप्रमाणे तो बंगाली संन्यासी देवांच्या घरी टांग्यातून उतरला. देव मामलेदार उद्यापनाच्या भोजन समारंभाच्या गडबडीत होते. संन्याशाने आपण आज वर्गणी गोळा करण्याच्या निमित्ताने आलो नसून भोजनाकरिता केवळ आलो आहेत असे सांगितले. देवांनी त्याचे स्वागत केले. संन्यासी आपल्याबरोबर दोन मित्र आहेत त्यांनाही घेऊन येतो असे सांगून निघून गेला व भोजनाच्या ऐनवेळी खरोखरच आपल्या दोघा मित्रांसह आला व यथेच्छ भोजन करून निघून गेला.

इकडे देव मामलेदार साईनाथ महाराज कबूल करूनही आले नाहीत म्हणून मनातून फार खडू झाले. त्यांनी शिरडीला श्री. जोगांना पुन्हा पत्र लिहिले. बाबांना ते पत्र वाचून दाखविताच बाबा हसून जोगांना म्हणाले, “अरे कबूल केल्याप्रमाणे मी माझ्या दोन संन्यासी मित्रांना घेऊन देवांच्या घरी गेलो होतो व पोटभर जेऊन आलो. मला त्यांनी ओळखले नाही. त्याला मी काय करू? उद्यापनाच्या दिवशी देवांच्या घरी तिघे संन्यासी जेवले की नाहीत याबद्दल पत्र लिहून खात्री करून घे.” श्री. जोगांनी देवांना पाठविलेले वरील हकीगतीचे पत्र वाचून देवांना खूप आनंद झाला पण आपण बाबांना ओळखले नाही याबद्दल त्यांना तितक्याच दुःख वेदना झाल्या.

भक्तांनो, श्री साईबाबांच्या लीला अशाच अत्यंत चमत्कारिक आणि मनाला गुंग करून सोडणाऱ्या आहेत. त्यांची प्रत्येक कृती विचारात घेण्यासरखी आहे. श्री साईनाथ अजूनही जागृत अवस्थेतच आहेत. मंडळींनो! तुम्ही बाबांची प्रार्थना, पूजा, अर्चा, पोथी पारायण इ. सेवा करता. समजा बाबांना तुम्ही कधी काळी अत्यादराने बोलावलेत, त्यांना कळवळून हक मारलीत तर ते कदाचित तुमच्याही घरी येऊन जातीलही. अक्षरशः ‘फ्लाईंग व्हिजिट’ देऊनही जातील पण तुम्ही मात्र त्यांना ओळखा हं!



श्री साईचे सत्य चरित्र - अध्याय १६ वा

ब्रह्मज्ञान कथन - १

गद्य अनुवाद - श्री. मु.ब. निवाळकर

ले. कर्नल (निवृत्त)

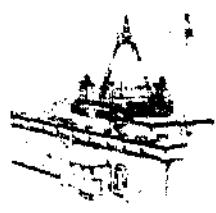
१/१४, फाईव्ह स्टार अपार्टमेंट, बंड गार्डन,

पुणे - ४११००१.

● श्री गणेशाला नमस्कार असो. श्री सरस्वती देवीला नमस्कार असो. श्री गुरुमहाराजांना नमस्कार असो. श्री कुलदेवतेला नमस्कार असो. श्री सीता व रामचंद्र यांना नमस्कार असो. श्री सदगुरु माईनाथांना नमस्कार असो.

“शांति” रूपी सिंहासनावर बसलेले, ‘स्वानंद (आत्मूत्तुष्टि)’ रूपी साम्राज्याचे मालक, राजांचे राजे व चक्रवर्ती असे आपले एकच आश्रय असलेल्या गुरुमहाराजांना नमस्कार करू या. त्यांच्या दोन्ही वाजूस ‘अभेदभक्ति (अविभक्त भक्ती)’ व ‘सहजस्थिति’ या चवऱ्या ढाळीत आहेत, ‘स्वानुभूति (स्वानुभव)’ व ‘सद्यःप्रतीति (प्रत्यक्ष अनुभव)’ हे अत्यंत आदराने पंख्यांनी वारा घालीत आहेत, व ‘स्वात्मस्थिती (स्व. स्वरूपी स्थिर झालेली अवस्था)’ छत्र धरीत आहे व ‘शांतिसंवित्ति (शांतीचे ज्ञान)’ वेत्र (काठी) धरीत आहे. षड्ग्रुपु (काम, क्रोध वगैरे सहा शत्रु) व मायामोहाची वृत्ति तेथे क्षणभरही टिकू शकत नाहीत. या सभेचा थाट काय वर्णविा? चार सहा व आठ तर सुती गाणारे आहेत. लखलखाट ‘चिन्मय (चैतन्याने परिपूर्ण)’ असल्याने चमकत आहे व ‘स्वानंद’ घनदाट पसरलेला आहे. विरक्ति, भक्ति, शुद्ध ज्ञान, श्रवण, मनन, निदिध्यासन (अविरत चिंतन), निजानुसंधान (आत्मध्येय), व साक्षात्करण हे अष्ट प्रधान (आठ मंत्री) सेवेत चूर आहेत. ‘शांति’ व ‘दान्ति’ (आत्मनिग्रह) हे दिव्य मणि त्यांचा कंठ भूषवीत आहेत. व वेदान्तरूपी (क्षीर) सागरातील अमृत वाहणारी अशी त्यांची मधुर वाणी आहे. सतेज झळकणाच्या ज्ञानरूपी तलवारीचा वार करण्यासाठी उंचावलेला त्यांचा हात पाहून मंसाररूपी वृक्ष थरथर कापत आहे. हे निरंजना (निर्मला), अव्यया (अविनाशा), व गुणाच्या पलीकडे असलेल्या योगीराजा! तुमचा जयजयकार असो, दीन जनांचा उद्धार व परोपकार करण्यासाठीच तुम्ही हा देह धारण केला आहे. (ओ. १-८)

मागच्या अध्यायांत श्री साई ज्ञानांनी एका भक्ताची (चोळकराची) इच्छा पूर्ण करून, त्याने केलेला पण (नवास) पूरत्तन, त्याला त्याच्या मनाची खूण कशी पटविली याचे वर्णन झाले. (आता) आलेल्या ब्रह्मज्ञानाच्या भोक्त्याची बाबा कशी तृप्ती करतात, आपल्या भक्तांना कसा उपदेश करतात हे परमार्थसाठी (श्रोत्यानीं) ऐकावे. सदगुरुंच्या सर्व इच्छा सदा पूर्ण झालेल्या असतात. शिष्य त्यांच्या इच्छा काय पूर्ण करणार? शिष्याचीच सेवा करण्याची इच्छा पुरवून त्याला ते निरिच्छ करतील. फूल पान सुद्धा भक्तीने त्यांना



अर्पण केले तर ते अत्यंत प्रेमाने घेतील परंतु तेच अभिमानाने दिले तर लागलीच त्याचा अन्हेर करतील. सत्य, ज्ञान व सुखाचे सागर असल्याने त्यांना बाह्य (दिखाऊ) उपचाराचे महत्व वाटत नाही. परंतु तेच भावाथने अर्पण केले असता अत्यंत आनंदाने त्याचा ते स्वीकार करतात. काहीच समजत नाही असे दाखवितात परंतु अज्ञान घेऊन ज्ञान देतात व शिष्याने जर मयदिचे उल्लंघन केले नाही तर त्याला गोड शिकवणही देतात. त्यांची प्रेमाने सेवा केली असता सेवा करणारा ब्रह्मसायुज्यं (ब्रह्म व जीव यांची ऐक्यता) प्राप्त करतो. इतर सर्व साधने सोडावी व गुरुच्या सेवेत लीन व्हावे. त्या सेवेत थोडीही कुचराई केली किंवा त्यात आपला जास्त शहाणपणा दाखविला तर साधक संकटात सापडेल. गुरुच्या चरणी विश्वास पाहिजे. स्वतः शिष्य काय करतो? सद्गुरुच त्याची सोय लावतो, शिष्यास आपले नुकसान माहित नसते गुरुच नकळत त्याचा उपाय करतो. गुरुपेक्षा आणखी मोठा दाता (वदात्य) त्रिभुवनात दुसरा कोणी नाही. शरण जाण्या योग्य व्यक्तींचेही शरण जाण्या योग्य जे मोठे ठिकाण त्या सद्गुरुला अनन्यपणे शरण जाऊ या. सद्गुरुला चिंतामणीची उपमा द्यावी तर चिंतामणी फक्त चिंतिलेलेच (ज्याचा मनात विचार येईल) तेच देतो परंतु गुरु ज्याचा मनांत विचारही आला नसेल तेही देऊन भक्ताला आश्चर्याचा धक्का देतो. कल्पवृक्षासी तुलना करावी तर तर तो ज्याची भक्त कल्पना करील तेच पुरवितो. परंतु गुरुराज ज्याची कल्पना करता येत नाही अशी 'निर्विकल्प (अखंड ब्रह्माकार)' स्थिति देतो. कामधेनु इच्छा करावी ते देते पण गुरुरूपी धेनुची (गाईची) थोरवी तिच्याहूनही मोठी आहे. गुरुधेनु शिवाय अचिंत्यदानी (कधीही न इच्छिलेले देणारी) अशी पदवी कोण मिरवु शकेल? (ओ. ९-२०)

आता श्रोत्यांना हीच विनंती की मागच्या अध्यायाच्या शेवटी मी ब्रह्मार्थिला (ब्रह्मज्ञान मागणाऱ्याला) ब्रह्मज्ञान प्राप्ति कशी झाली हे सांगेन म्हटले होते त्या कथेकडे लक्ष व्हावे. संतांना नेहमी कुठलीही इच्छा नसते व त्यांच्या सर्व इच्छा पूर्ण झालेल्या असतात परंतु भक्तांना खूप इच्छा असतात व त्यांच्या इच्छा सदा अपूर्ण असतात. कोणी पुत्रसंतती मागतात, कोणी राज्यसंपत्ति मागतात, कोणी भावभक्ति मागतात तर एकादाच संसारातून मुक्ती मागतो. अशाच एका भावार्थी परंतु पैसा मिळविण्यात दंग असलेल्या भक्ताला बाबांची उदंड कीर्ति ऐकून त्यांच्या दर्शनाची ओढ लागली. घरी खूप संपत्ति व संतति होती. नोकर-चाकर होते. त्याच्या मनात आले की उदारमूर्ति बाबांचे दर्शन घ्यावे, बाबा मोठे ब्रह्मज्ञानी आहेत, साधुसंतांचे मुकुटमणि आहेत. त्यांची करणी अगाध आहे. त्यांच्या चरणी मस्तक ठेवू या. आपल्याला कसली कमी नाही. तर आपण ब्रह्मज्ञान मागू या. हे सहज साधले तर मी धन्य होईन. त्यावर त्याचे मित्र म्हणाले, 'ज्ञान जाणणे सोपे नाही ते तुझ्यासारख्या लोभ्याला प्रकट होणे अवघड. धन, स्त्री व मुलेबाळे यांच्या पलीकडे ज्याला सुखाचे कारण माहीत नाही, ज्याला ब्रह्म हे केवळ स्वप्र वाटते त्याला शांती कशी मिळेल? इंद्रिये शक्तिहीन झाली व जगात कोणी मान देनासे झाले की (काही लोक) उगाच रिकामटेकडे बसल्यावर ब्रह्माचे सूत काततात, (ब्रह्म जाणण्याचा वायफळ प्रयत्न करतात) तशी ही तुझी ब्रह्म जाणण्याची इच्छा आहे. तुझ्या चिकट

हातातून तर पैसा सूटत नाही. तुझी ही इच्छा पुरविणारा तुला कोणी मिळावयाचा नाही. (ओ. २१-३२)

असो. अशी आस्था मनात धरून तो ब्रह्मार्थी परत भाड्याचा टांगा करून शिरडीला निघाला व तेथे पोहोचल्यावर त्याने साईचे दर्शन घेतले व त्यांच्या पायांना नमस्कार केला. मग साई जे गोड वाक्य म्हणाले ते आता श्रोत्यांनी ऐकावे, हा साईरूपी कल्पवृक्ष अवधान (लक्ष देणे) रूपी पाणी पाजल्याने पक्का रुजेल आणि श्रोत्यांचा आदर जसा जसा वाढेल तसा तसा फळांचा भार उगवेल. तो रसभावाने सर्वांगी भरेल, सुगंधित पुष्पांनी फुलेल, मधुर फळांच्या भाराने वाकेल व भक्तांच्या इच्छा पुन्या करेल. ब्रह्मार्थी म्हणाला, “बाबा! ब्रह्म दाखवा. हेच जीवाशी धरून आलो. लोक म्हणतात शिरडीकर बाबा ब्रह्म चटकन् दाखवितात म्हणून इतक्या दूर आलो. मार्ग कंठता फार थकलो. तरी जर ब्रह्म मिळेल तर कृतकृत्य झालो म्हणेन. बाबा म्हणाले, “चिंता करू नकोस. ब्रह्म आता रोकडे दाखवितो. येथे उधारीची गोष्ट नाही. तुझ्यासारखा विचारणाराच मिळणे कठीण. बहुतेक लोक धनसंपत्ति मागतात, रोग व संकटं निवारा म्हणतात आणि सदा लौकिक, मान, राज्यपद व सुख मागतात. फक्त या जगातील सुखासाठी लोक शिरडीस धावून येतात व माझ्या फकीराच्या भजनी लागतात. ब्रह्म कोणीही मागत नाही. अशाचाच मला सुकाळ आहे व तुझ्यासारखांचाच दुष्काळ आहे. ब्रह्मजिज्ञासूंचा मी भुकेला आहे. हा मला पर्वकाळ (चांगली संधी) आहे. ज्या ब्रह्मवस्तुच्या भीतीने सूर्य व चंद्र यांचे सतत चालणे, नियमाने उगवणे व मावळणे; (दिवसाचा) प्रकाश व (रात्रीचे) चांदणे नियमित उद्भवणे; ग्रीष्म वसंत वर्गैरे ऋतु (नियमाने येणे); इंद्रादि देव व लोकपाळ यांनी नेमाने प्रजेचे पालन करणे; हे सर्व घडते त्याला मूळ हे ब्रह्म. म्हणून देह पडण्यापूर्वी विचारवंत पुरुष ब्रह्मगुरुषार्थ साधतात. त्याशिवाय सतत पुनर्जन्म खास पाठीशी लागेल. हे ब्रह्म जाणल्याशिवाय जर शरीर पडेल तर संसाराचे बंधन पिळ्ळा पुरवील व पुनर्जन्म चुकणार नाही. तुला ब्रह्मच काय पण सगळे ब्रह्मगुंडाळेच (ज्याच्यात ब्रह्माचा गङ्गा अथवा भेंडोळे आहे अशी चीज) दाखवितो. तेच तुला नखशिखांत वेटाळीत आहे व तेच मी उकलून वेगळे करतो.” काय ती बाबांची अमृताच्या गोडीची वाणी. जणूकाय केवळ अद्वैत सुखाची खाणच. जे प्राणी संशयरूपी झोक्यावर वसलेले आहेत त्यांचाही उद्धार करण्यास ती समर्थ आहे. ताळकालिक आनंद देणाऱ्या सुखाच्या मोहात जे दिवसरात्र गुंतलेले आहेत त्यांनाही बाबांची ही वचनरूपी वाट विहित (शास्त्रांनी योग्य म्हटलेल्या) आचरणाकडे नेऊन सोडील. चिंतामणी प्रसन्न झाला तर लौकिक सुख हाताशी चढेल व महेंद्र प्रसन्न झाला तर स्वर्गसंपत्ति लाभेल. परंतु गुरुची विशेषता यापेक्षाही (विशेष) आहे. गुरुसारखा दाता कोणी नाही. तो जर सुप्रसन्न होऊन पावला तर दुर्लक्ष असे ब्रह्मच भक्ताला दाखवील. या गोड कथेच्या श्रवणाने संसार दुःखाचा विसर पडेल. ब्रह्मार्थ्यांना कसे शिकवावे हे बाबा जाणत होते. (ओ. ३३-५२)

असो. बाबांनी मग त्या ब्रह्मार्थीला बसविले व क्षणभर दुसऱ्या व्यवसायात गुंतविले, जणूकाय तो प्रश्नच आपण विसरलो असे त्यास दाखविले. मग बाबांनी काय केले?



एका मुलास जवळ बोलाविले व त्याला म्हणाले, 'लवकर जा व नंदू मारवाढ्याला निरोप दे की बाबांना फार जरूर आहे, पाच रुपये थोडा वेळ उसने चटकन् दे'. मुलगा नंदूच्या घरी गेला तर त्याच्या दाराला कुलूप होते. तेव्हा तसाच माधारी येऊन त्याने बाबांस ती बातमी सांगितली. बाबा म्हणाले, 'परत जा. बाळा वाणी घरी असेल त्याला तोच निरोप देऊन रुपये घेऊन ये.' परंतु त्याची हीही फेरी व्यर्थ गेली. बाळा वाणीदेखील तेव्हा घरी नव्हता. मुलाने येऊन हे घडलेले बाबांस सांगितले. नंतर आणखी एक दोन ठिकाणी बाबांनी त्याला घाईने घाडले. (तिथे देखील) हेलपाठ्यापायी तो थकला परंतु कवडीसुद्धा मिळाली नाही. नंदू व बाळा वाणीपैकी कोणी घरी नव्हते हे बाबांना पूर्णपणे माहित होते, अंतर्जनीच होते ना महाराज? चालते बोलते ते ब्रह्म. त्यांना काय पाच स्पवास अडेल? परंतु त्या ब्रह्मर्थिया पायी ही नवलाई मांडिली. पाहुणा घरी आल्यावर त्याच्या पाहुणचारासाठी जे मिष्टान्न किंवा शिरा केलेला असतो तो इतरांना पण खायला मिळतो. तसे या ब्रह्मभोक्त्याचे निमित्त पुढे करून महाराजांनी सर्वाच्या कल्याणाकरिता भक्तांना हा उपदेश केला. त्या ब्रह्मार्थीचे खिशांत त्यावेळी दोनशे पन्नास रुपयांचे पुडके होते ते साईनाथांना कळले होते. ब्रह्मार्थीला हे कळत नव्हते का? त्याला डोळे नव्हते का? खिशात नोटांचे पुडके असून तो (द्यावे की न द्यावे? परत मिळतील की नाही?) या संशयाने पिडला. साईबाबांना पाच रुपड्या उधार आणि त्याही एक घटकाभर द्यावयाचा धीर झाला नाही आणि ब्रह्मसाक्षात्कार मागायला येतो! साई महाराज सत्यवचनी व हातउसनी रक्कमही लहान, तर देऊन पहावी असे मनात येताच संशय येऊन आदळला. पाच रुपयांची ती काय कथा? परी तेही द्यावयाला ज्याचा जीव होत नाही, एवढीपण सोय करता येत नाही, तो मूर्तिमंत लोभच जन्मला नाही का? इतर कोणी भावाभोव्हा ज्याला बाबांचा खरा जिव्हाळा असता त्याने हा उसनवारीचा सोहळा उघड्यांनी बघितला नसता. ब्रह्माची ज्याला इतकी तहान लागली होती त्याला हा प्रश्न समजला नसेल असे मला नाही वाटत. परंतु तो धनाच्या मोहाने गिळला गेला होता. स्वस्थ बसावे तेही नाही, परत जाण्याची घाई सुटली. बाबांना म्हणाला, 'ब्रह्म ठिकाणी पाडा की?'

(ओ. ५३-७१)

बाबा म्हणाले, 'बसल्या जागी ब्रह्म दाखवावे याचसाठी आतापर्यंत उपाय केले ते कळलेच नाही का तुम्हाला? ब्रह्मासाठी पाच प्राण, पाच ज्ञानेंद्रिये, पाच कर्मेंद्रिये, अहंकार, बुद्धि व मन ही समर्पण करावी लागतात. ब्रह्मज्ञानाचा मार्ग अवघड असतो. सर्वांना सरसकट सोपा नसतो. उदयकाळ झाला की भाग्यवानाला तो अचानक प्रकट होऊन लाभतो. ब्रह्मदेवाच्या पदापर्यंतच्या उत्कषीविषयी देखील जो विरक्त असतो व ज्याची इतर कोठेही आसक्ति नसते तोच ब्रह्मविद्या प्राप्त करण्याचा अधिकारी असतो. अंगात किंचितही वैशाय नसेल त्याला कोणीही कितीही ब्रह्मतत्त्वाचा उपदेश केला तर त्याला काय यश येईल? उत्तम अधिकार असलेल्यांना ब्रह्मज्ञान अडचणीशिवाय प्राप्त होते तर मध्यम अधिकार असलेल्यांना सदा परंपरे आधीन व्हावे लागते. एक आकाश मागणि जातात तर दुसरे शास्त्रसंमत क्रमाक्रमाने जिना चढून जातात. परंतु अधिकार

नसलेले लोक मात्र ब्रह्म जाणण्याकरिता व्यर्थ श्रम करतात. एका आत्मविवेकाशिवाय श्रेषु ब्रह्मप्राप्तीचे साधन नाही हे जरी वेदान्त वाक्य खरे असले तरी ते काय सर्वांनाच शक्य होते? अभ्यास व श्रम करून हाडांची काढे करावी लागतात (खूप मेहेनत करावी लागते). तेव्हाच गुरुकृपेच्या प्रकाशाने हळूहळू हाताशी येते. मी एक ईश्वर मीच नियंत्रण करणारा असा जेव्हा हिरण्यगर्भाला (ब्रह्मदेवाला) अभिमान चढतो व स्वतःच्या आत्माचा विसर पडतो तेव्हा विश्वाची उत्पत्ति होते. 'मीच ब्रह्म आहे' असे जेव्हा ज्ञान होते तेव्हा ज्ञानी स्वस्वरूपी लीन होतो व तेव्हाच त्याचे विश्वाचे भान नाहीसे होते असे श्रुति (वेद) गर्जना करून सांगते. आत्मजागृती झाली व अंतःकरणात 'हे सर्व ब्रह्मच आहे' अशी वृत्ति जिरली की ब्रह्मरूपी अग्नीत विश्वाची आहुती पडते व सृष्टिची राख होते (लय होतो). जीवांची देखील हीच स्थिती. जेव्हा श्रम नाहीसा होतो तेव्हा दोर, सूर्याचे किरण व शिंपला यांचा खोटा आभास निवळतो. शिंपल्याचे खरे ज्ञान नसल्यामुळे ते रूपे भासू लागते, (परंतु तेच भासणाऱ्या) रूप्याचे खरे ज्ञान प्राप्त झाले की ते शिंपलाच आहे हे कळते. भ्रमाचे निवारण झाले की रूपे दिसेनासे होते व शिंपल्याचे स्वच्छ ज्ञान होते. एकमेकांच्या मोहाचे हे लक्षण आहे. ज्ञानरूपी दीप पेटवून अज्ञानरूपी मळ धुवून काढा. त्यामुळे खोट्या आभासाचा नाश होईल. जन्ममृत्युचे बंधन नसते तर मोक्षासाठी आत्मसंयमन कशाला? वेदान्ताशी आमचा काय संबंध? आणि मग हा ग्रंथही कशासाठी? मी (संसारात) बांधलेला आहे व मला मुक्त व्हावयाचे आहे अशा दृढनिश्चयाला जो चिकटलेला आहे तोच फक्त येथला अधिकारी आहे. अत्यंत अज्ञानी अथवा पूर्ण ज्ञानी हे दोघेही अधिकारी नव्हेत. बद्धच नाही तर मुक्ति कसली ही वस्तुस्थिती आहे. (सत्व, रज व तम) या त्रिगुणांचा समागम झाला म्हणजेच बंधन व मुक्तता ही दोन्ही येतात याची माहिती सर्वांना आहेच. दुजेपणाचे अस्तित्वच जेथे नाही तेथे कोण कोणास बांधेल व सोडेल? द्वैत व अद्वैत गेल्यावर कोणीही बद्ध नाही किंवा मुक्त नाही. दिवस आणि रात्र हे काय सूर्य उत्पन्न करते? हा तर दृष्टिदोषाचा व्यवहार. सूर्य या भानगडीतच नसतो. मी एक कर्ता, मी एक भोक्ता (भोगणारा) असा चित्तात अभिमान धरून स्वर्गनरकाचा व सुखदुःखाचा अनुभव घेतला की वासनेची आसक्ति वाटते.

(ओ. ७२-९२)

— (क्रमशः)

लेखक - कवींस निवेदन

श्री साईलीला मासिकाकडे साहित्य पाठविताना लेखक-कवींना पुढील गोष्टींची दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

सुवाच्च अक्षरात कागदाच्या डाव्या बाजूस भरपूर समास सोडून लिखाण असावे, ते पाठोपाठ असू नये, शक्यतो टंकलिखित असावे.

ह्यात असलेल्या संतांविषयीचे लेख, सामान्य दर्जाचे अनुभव पाठवू नयेत.

अभ्यासपूर्ण, तर्कशुद्ध, मीमांसक व वैचारिक स्वरूपाच्या लेखांना प्राधान्य दिले जाईल.

का.सं.



श्री साईनाथांचा शरणार्थी (१९)

लेखक : ब्रह्मीभूत स्वामी साईशरणानंद
अनुवादक : वि. बा. खेर

माझ्या अशा नाजूक किंवा विचित्र मानसिक स्थितीत, एकदा बाबा न्हाण्याच्या तयारीत असता राधाकृष्णआईने माझ्या दोन खांद्यांवर दोन टुवाल ठेवून ती मला म्हणाली, 'जा'. मी गेलो तेव्हा बाबा आंघोळ आटोपून उभे होते म्हणून सर्व त्यांचे शरीर पुसू लागले. मी तेवढा झाडाच्या खोडासारखा शून्यमनस्क टुवालांसहित उभा राहिलो. एका दुसऱ्या गृहस्थाने माझी ही स्थिती पाहून माझ्या खांद्यांवरच्या टुवालांनी बाबांचे अंग पुसले तेव्हा मला समजले की माझ्या खांद्यांवर टुवाल ठेवण्यात राधाकृष्णआईचा हेतू मी फक्त द्वारकामाईत टुवाल घेऊन जावे असा नव्हता तर त्या टुवालांनी, दोन्ही हातांनी, बाबांचे शरीर पुसावे असा होता. परंतु त्या केळच्या मनःस्थितीत सर्व साधने व सेवेची संधी उपलब्ध असून सुद्धा ती सेवा माझ्या हातून घडली नाही. तसेच राधाकृष्णआईच्या इच्छेनुसार मी चावडीला जायला निघालो असता, मी कशाला जाऊ, राधाकृष्णआईची इच्छा राक्षसी मायाच आहे असे समजून मी चावडीत न जाताच माघारी फिरलो.

या काळी मला जेवायचे भान नसे. दुपारी अनेक वेळा मी जेवण्याचे विसरत असे. एकदा डॉ. पिल्ल्यांनी मला सकाळी आमंत्रण दिले पण त्याची मला विसृती पडली. सायंकाळी मला त्यांनी विचारले, "का नाही आलात?" तेव्हाच मला आठवण झाली. राधाकृष्णआईकडे सुद्धा आठवण झाली तरच जाई. अशा रीतीची मानसिक स्थिती झाल्यामुळे शरीराची सुकून काढी झाली होती. वाढ्यात राहणारा एक भक्त मला म्हणाला, "वामनराव, तुम्हाला कसले दुखणे अथवा चिंता आहे? तुम्ही आलात त्या वेळेपेक्षा तुमचे शरीर अर्धे झाले आहे." हे सर्व बघून बापुसाहेब बुटी मला एकदा म्हणाले, "तुम्हाला येथे राह्यचे असेल तर खुशाल राहा. तुमच्या खर्चासाठी मी महिना ५० ते ६० रुपये दर्देन परंतु असे दुःखी होऊ नका." मी अर्थातच ही गोष्ट मानली नाही हे सांगण्याची जरूरी नाही. बापुसाहेबांच्या सदिच्छेच्या उद्गारांना मी उत्तर दिले नाही तर मग आभार कसले मानणार?

एकदा सर्व दीक्षितवाड्यात जेवत होते परंतु दीक्षितांच्या सौभाग्यवती जेवायला बसल्या नव्हत्या. मी तेथे फिरत असता त्यांची नजर माझ्याकडे गेली व त्या मला म्हणाल्या, "वामनराव, जेवायला चला. आपण दोघे बसू या." मी 'हे' म्हणून भोजनास बसलो. जेवत असता माझ्या ताटाबाहेर एक आणा पडलेला दिसला. मी विचार करू लागलो की हा आणा आला कोठून? दीक्षितांच्या सौभाग्यवतींनी तो ठेवला नव्हता व तेथे कोणी आले नव्हते म्हणून कोणी दुसऱ्याने ठेवण्याचा संभव नव्हता. तेव्हा आवाज आला, "या आण्याचा अर्थ आहे गुरुकृपा." अकरा महिने मी शिरडीला राहिलो त्या दरम्यान एके दिवशी सुमारे तीन वाजता राधाकृष्णआईने माझ्यावर आरोप केला होता की मी तिचा एक आणा चोरला. त्याचा अर्थ या रीतीने मला आता समजला. राधाकृष्णआईला असे सांगावयाचे होते की मेहनत

करून जे ज्ञान तिने प्राप्त केले होते ते मी चोरले होते! तिच्यामार्फत बाबांनी मला पुष्कळच दाखविले ही गोष्ट तर निःसंशय व तो आरोप एका दृष्टीने खराच होता. एका संध्याकाळी बाबा माधवरावांना म्हणाले, “ह्याने माझे पाय कापून नेले!” अशाच तन्हेचा राधाकृष्णआईचा आरोप होता. मला राधाकृष्णआईचा आरोप मान्य आहे व बाबांचे म्हणणे तर खोटे असेलच कसे? ह्या दोन्ही गोष्टींनी मला संतोष झाला.

या सुमारास मला घेऊन जायला माझा थोरला मेहुणा आला होता. बाबांची अनुज्ञा झाली व मी त्याच्याबरोबर जायला निघालो. वाटेत नदीला भारी पूर आलेला पाहिला म्हणून माघारा फिरलो. नावेतून उतरून काठावर जाताना पुरात वाहून जाण्यापासून बचावलो. मला परत आलेला पाहून काकासाहेब दीक्षित जरा पण नाखूश झाले नाहीत, व त्यांनी पूर्ववत् माझा संभाळ स्लेहपूर्वक चालू ठेवला.

सन १९१३ साली राधाकृष्णआईचा प्रथम परिचय झाला. तिने माझ्यावर सुरुवातीपासून खूप प्रेम केले व माझे लाड पण केले. ती मला एका बालकाप्रमाणे समजे व मी तिला आईसारखाच मान देई. आमचा परिचय होऊन दोनचार दिवस झाले असरील. चातुर्मासाचे दिवस होते. तिने मला गरम बंडी घालण्यास लावून डोक्यावर फेटा बांधला व माझ्याकडे बघून म्हणाली, “वामन्या, आता तू वारकरीच झालासा दिसतोस.”

भगवद्गीता पठनाने माझे मन या काळात दृढ राहात असे. श्रेयसाला चिकटून प्रेमाला दूर राखण्याची किंवा सोडण्याची शक्ती भगवद्गीतेतून मला प्राप्त होई असा मला अनुभव आला. एकदा मी चावडीतून निघून द्वारकामाईकडे जाण्याच्या तयारीत असता बाबा म्हणाले, “माझ्या वामन्याला खायला मिळेल.”

एकदा अगदी पहाटेस उठून अंधारात शौचासाठी विहिरीकडे जात असता वाटेत मोठा खड्डा होता तो मला दिसला नाही. पण त्यावेळी सगुण मेरु नायक उठले होते. त्यांनी मला खड्ड्याकडे जाताना पाहून लगेच माझ्यामागे धावत आले व मला खड्ड्यात पडण्यापासून वाचविले. प्रेरणा तर बाबांचीच पण निमित्त सगुणराव झाले. सगुणरावांनी मला तेथून मागे बोलावून वाढ्यात नेऊन सोडले.

एके दिवशी संध्याकाळी बाबांच्या फेरीसमयी मी बाबांच्या पाया पडून भक्तांसह, हल्ली जेथे माध्यमिक शाळा भरते व जेथे बाबांच्या काळी श्यामसुंदर घोडा बांधला जाई, त्या धराच्या भिंतीला टेकून उभा होतो. इतक्यात भास झाला की राधाकृष्णआईच्या खोलीतून काही श्वास आला, प्राणवायु निघून बाबांच्यावर पसरला व हा प्राणवायु विस्तार पावून बाबांच्या नित्य आकार व रूपाएवजी रुद्राक्षधारी रूप दिसले. हे लिहिताना जाणवते की ह्या देखाव्याने बाबांना कदाचित असे सांगावयाचे असेल की मी तर शुद्ध, बुद्ध, निर्गुण, निरंजन, निराकार आहे. पण मायेच्या श्वासानेच (संदनानेच) हे शिवत्व प्राप्त झाले; माझे शिवरूप दिसले तसेच ह्या माझ्या कफनीधारी, डोक्याला फडके बांधलेल्या दाढीमिशावाल्या आकाराला समजावे.

एक दिवस मी द्वारकामाईत जात होतो. आवाराची भिंत पार करून दरवाज्यापासून एक दोन पावले दूर असेन, तेथेच मला कोणीतरी हुक्कम केला, “येथे उभा रहा.”



त्याप्रमाणे मी उभा राहिलो. नंतर हुकूम झाला, “बाबांचे नाव येथे उभ्या उभ्या पुकार.” त्याप्रमाणे या जागेवर उभा राहून खूप मोठ्याने बाबांच्या नावाचा उच्चार करायला लागलो. हे ऐकून काही वेळाने बाबा आपल्या आसनावरून उठून तुलसीच्या चौथच्यावर येऊन बसले, मला बोलावले किंवा मी आपोआप गेलो, प्रेमाने त्यांच्या पायी लागलो, तेव्हा ते पुनः आसनस्थ झाले. माझ्या ह्या नामघोषणे बाबा आसन सोडून आले हे नोंदण्यासारखे आहे.

आवाराच्या भिंती जवळून मी जात होतो किंवा तेथे उभा असेन इतक्यात तेथे काकासाहेब दीक्षित बाबांकडून आले आणि मला त्यांनी बाबांचा प्रसाद, सीताफळाचा एक तुकडा दिला. या काळी मला ज्ञानाचा अभिमान होता किंवा ज्ञान प्राप्तीची खास अभिलाषा असल्याने हा प्रसाद मला रुचला नाही; म्हणून जरी मी प्रसाद काकासाहेबांकडून घेतला तरी मनाने स्वीकारला नाही. या आवाराच्या भिंतीवर तो जसाच्या तसाच ठेवून मी शिरडीच्या सडकेवर फिरण्यासाठी निघालो. रस्त्यात विचार करता जाणीव झाली की सीताफळ बाबांनी खास माझ्यासाठी काकासाहेबांबरोबर पाठविले, त्याचा उद्देश मला सीताफळ म्हणजे सीतेची अनन्य अव्यभिचारिणी भक्तीच आचरण्यास योग्य आहे हे प्रबोधन करण्याचा होता. पण त्याकाळी मला थोडा ज्ञानाचा अभिमान होता. म्हणजे माझ्या मनात ही भावना होती की ज्ञानशिवाय जन्ममरणाचा फेरा टळणार नाही. आणि शिवाय असा पण अभिमान होता की माझी पात्रता तर ज्ञानानीच आहे मग भक्ती कशासाठी? फिरता फिरता या विचारावर मी आलो की याबाबतीत माझा हट्ट काय कामाचा? गुरुमहाराज आपली भूमिका ठीक ओळखू शकतात व आपल्यासाठी योग्य तेच आपल्याला देतात. आपली लायकी ढबुची असली व आपण शंभर रुपयांची आशा ठेवली तर ते कसे चालणार? म्हणून बाबांनी पाठविलेल्या प्रसादाची अवगणना करण्यात आपली गंभीर चूक होत आहे या विचाराने मी माधारा फिरलो, व ज्या जागी सीताफळाचा तुकडा ठेवला होता तेथे गेलो तर तो जसा मी ठेवला होता तसाच होता. हे पाहून इतका बराच वेळ जाऊन सुद्धा कोणी माणूस, पक्षी किंवा जनावराची नजर त्याच्याकडे गेली नाही याचे मला आश्चर्य वाटले. ह्या प्रसादाचा अस्विकार करण्यात माझी गंभीर चूक होती हे तर मनावर ठसलेच होते. म्हणून सीताफळाचा तुकडा पाहून तो आनंदाने सेवन केला. आज सुद्धा मला असेच वाटते की बाबांचा उपदेश सीता मातेची रामचंद्रावर जशी अनन्य प्रेमलक्षणा भक्ती होती तशीच भक्ती आचरण्याचा आहे. आणि मी संन्यास घेतल्यानंतर सुद्धा गुरुभक्तीचे प्रेमाराधन करण्याचा उपदेश श्री. पणशीकरंनी मला बळजबरीने अर्पण केलेल्या पादुकाद्वारा दिला असे मी समजतो.

एके दिवशी संध्याकाळच्या बैठकीच्या वेळी मी गेलो व कठड्याच्या बाहेर बसलो तेव्हा बाबा थोड्या गुश्शात दिसले व म्हणाले, “ह्या सर्वांना तिला (राधाकृष्णआईला) आणून माझ्या उजव्या हातासमोर बसवायचे आहे परंतु मी तिला बसू देणार नाही. हे सर्व मुंबईचे लोक चळले आहेत. सर्वच बवून बघून खीच पाहतात. खियांचेच लोक गुलाम आहेत.” ह्या वेळी काकासाहेब वगैरे जे जे वर बसण्यास आले होते त्या सर्वांना बाबांनी बसू दिले नाही. मला एकट्यालाच बसवून वरील उद्गार काढले.

एका सकाळी नऊ वाजता मला एक फकीर भेटला. त्याने मला विचारले, “वामनराव एल.एल.बी. तुम्हीच का?” मी उत्तर दिले, “तुम्ही कशासाठी हे जाणू इच्छिता?” तेव्हा तो म्हणाला, “बाबांनी मला एक रुपया दिला आहे व सांगितले आहे की अमूक दग्धावर जाऊन वामनराव एल.एल.बी. च्या तबियतीसाठी प्रार्थना कर. म्हणून मी तुम्हाला विचारतो की ते तुम्हीच का?” बाबांना केवढी काळजी! आणि ही गोष्ट हा फकीर, बाबा स्वतः व माझ्याशिवाय कोणाला माहित नाही. अशी आहे महात्म्याची निष्काम शांत प्रेमसेवा ती भक्ताच्या पात्र अपात्रतेचा विचार करत नाही. बाबांनी माझ्या योग्यता अयोग्यतेचा विचार केला असता तर मी अयोग्यच ठरलो असतो. ते तर सर्वज्ञ होते. माझ्या उणीवा सर्व जाणतच होते. परंतु त्यांच्याकडे लक्ष न देता माझ्या तबियतीसाठी लाड करणाऱ्या आईबापांप्रमाणे प्रार्थना केली. या निष्काम प्रेमाची फेड माझ्याकडून कशी होणार होती? वरील मजकूर वाचून कोणाला असे वाटले की बाबांनी त्यांना दिलेल्या दक्षिणेतून हे सर्व केले तर त्यांनी हे लक्षात ठेवावे की माझ्यापेक्षा दसपट किंवा अधिक बाबांसाठी खर्च करणारे किंवा दक्षिणा देणारे त्यांचे भक्त होते. वामनराव नार्वेकर, ज्यांनी एकावेळी पांचशे रुपये बाबांना दिले आणि बाबांनी त्यांचा आजार दूर केला, असे अनेक श्रीमंत होते; त्यांच्यासमोर माझी किंमत ती काय? परंतु तरीही बाबांनी अप्रतिम प्रेम दाखवून न फेडण्यासारखा उपकार केला. असे कित्येक उपकार ते करत आले आहेत आणि त्यांची गणना करण्यास बसले तर ती कधीच संपणार नाही.

बाबांच्या कृपेनेच वाचविले

— श्रीमती सुशीला बलसे

द्वारा सौ. शोभा देसाई

१ एलोरा, एस.टी.सी. हौसिंग सोसायटी,

श्रद्धानंद रोड, विलेपाले (पूर्व),

मुंबई-४०० ०५७.

माझी नात सौ. प्रमिला अमोणकर हिला मुलगा झाल्यानंतर ३ महिने होतात न. होतात तोच तिला रक्तदाबाचा त्रास सुरु झाला. वैद्यकिय उपचार करूनही चक्र व उलट्या होणे बरे व्हायची चिन्हे दिसेनात. आठ महिनेपर्यंत अनेक प्रकारचे इलाज केले; डोक्याचे फोटोही काढले परंतु काहीच उलगडत नव्हते. सरतेशेवटी माझा मुलगा कमलाकर याने डॉ. संजगिरी ह्यांचे नाव सुचविले. डॉ. संजगिरी यांनी डोक्यात ट्युमर झाल्याचे व डोक्याचा फोटो वगैरे काढून त्वरेने शस्त्रक्रिया करण्याची आवश्यकता असल्याचे सांगून विलंब केल्यास रुण अंध होण्याची शक्यताही वर्तविली. शस्त्रक्रिया १२ तासांची होती. मला काहीच सुचत नव्हते. मी माझ्या साईबाबांपुढे बसून त्यांची आराधना करीत होती. बाबांनी माझी हाक ऐकली; व बारा तासांची शस्त्रक्रिया सहा तासातच आटोपली. सौ. प्रमिला ही आता व्यवस्थित असून ती कामावरही जात असते. ही सर्व साईचीच कृपा!



श्री मार्तंड महाराज नागरे साईचरणी विलीन

शिरडी येथील श्री खंडोबा मंदिराचे सर्वस्व व श्री साईनाथांचे परमभक्त श्री म्हाळसापती यांचे वयोवृद्ध चिरंजीव श्री मार्तंड महाराज यांचे शुक्रवार ता. १४ नोव्हेंबर १९८६ रोजी श्रीगोरखनाथ जयंतीस वृद्धापकाळामुळे निधन झाले.

श्री मार्तंड महाराज उर्फ भगत यांचा जन्म इ.सन १८९० साली रविवारी गोकुळ अष्टमीचे दिवशी झाला. रविवारी जन्म झाल्याने खंडेरायाचा प्रसाद म्हणून त्यांचे नाव मार्तंड ठेवण्यात आले. म्हाळसापतींना



हा मुलगा झाल्यावर काही दिवसांनी श्रीसाईबाबा एकदा म्हाळसापतींना म्हणाले, “या मुलाला पंचवीस वर्षे जपावे.” त्यावर म्हाळसापती म्हणाले, “बाबा आपल्या शिवाय मुलाला कोण जपणार!” तेव्हा श्री साई उत्तरले, “शेतकऱ्याने जरी शेत पेरले तरी त्याला शेतात हा हा करावीच लागते.” श्रीबाबांचे सांगण्याप्रमाणे म्हाळसापतींनी मुलाला २५ वर्षे होईतोपर्यंत जीवापाड जपले. श्रीसाईबाबांच्या सांगण्यावरून मार्तंडजी दररोज नेमाने खंडोबा, द्वारकामार्ई, शनिमंदिर या देवस्थानांची मनोभावे पूजा करीत.

श्रीमार्तंड महाराजांच्या राहात्या निवासस्थानीच म्हाळसापतींची समाधी असून त्यावेळचे देव व श्रीसाईच्या काही परमपवित्र वस्तू आहेत. शिरडीला भेट देणारे भाविक याही स्थानाला भेट देऊन जात असत. निधन समयी श्री मार्तंड महाराजांचे वय ९६ वर्षांचे होते. श्रीसाईबाबा संस्थानने त्यांना श्रद्धांजली वाहिली. त्यांच्या मागे त्यांचे तीन पुत्र, दोन कन्यका, सूना, नातवंडे व असंख्य भक्त आहेत.

श्रीसाईनाथ महाराज मृतात्म्याला चिरशांती व सद्गती देवोत.

धर्मदर्थः प्रभवति धर्मात् प्रभवते सुखम्।

धर्मेण लभते सर्वे धर्मसारमिदं जगत्॥

(वाल्मीकी रामायण, अरण्यकंड. ९.३०)

अर्थ — धर्मपासून अर्थाचा व सुखाचा लाभ होतो. (किंवद्दना) धर्मपासून सर्वच काही मिळते. (कारण) जगतातली एकमात्र सारभूत वस्तू धर्म हीच आहे.

साईंचरणी भावपाळकळी अर्पितली हृदयी साधनेची कळी उमलली

— श्री. वि. म. हटवार

१४९, रेशीमबाग,
नागपूर-९.

माणसाच्या सर्वश्रेष्ठ मानवी जीवनाचे दोन प्रकार आहेत, एक ऐहिक जीवन आणि दुसरे पारमार्थिक जीवन. नक्षर व अशाश्वत जीवन स्वानुभवाने अपूर्ण आहे. अध्यात्म विषयाकडे वळणारे पारमार्थिक जीवन स्वानुभूतीसह रम्माण होणारे आहे. अध्यात्मज्ञान साधुत्वाचे संस्कार व संतांच्या कृपेनेच अवगत होऊ शकते, यात पूर्वसुकृताचा वाटाच अधिक असतो.

पवित्र व उंनत झालेल्या मनास आत्मबोधामृत मिळाले तर अंतःकरण उजळून निघते. संतसाहित्य भक्तीरस जागवून भगवद्भक्ती वाढविते. परमार्थाचा साधक दया, करूणा, क्षमा, संतोष अशा दैवी गुणांनी युक्त असतो. ईश्वराची व आत्म्याची एकरूपता साधणे हाच त्याचा प्रयत्न असतो. जीवन चांगले व्हावे याकरिता मनुष्य जिजासू वृत्तीने जीवनात संतुलन निर्माण करतो.

श्रद्धा म्हणजे भावनामय भक्ती. मग ती देव, धर्म व संतांवर असो किंवा आपल्यास श्रेष्ठ असणाऱ्या व्यक्तिमत्वावर असो. श्रद्धेने मुक्ती देणारी भक्ती व भक्तीने परमार्थ साधणारे अध्यात्मज्ञान प्रकटत असते. चैतन्यरूप ज्योतीने बुद्धी प्रकाशित होते आणि आत्मदर्शन घडून मुक्तिलाभास पावता लाभते. श्रेष्ठ आदर्श भगवान श्रीराम मर्यादा पुरुषोत्तमच होते.

शील संवर्धन व चारित्र्य संपन्नता धर्मशिक्षणाचे उद्दिष्ट मानले आहे. पद्धत्याची व परस्तीची अभिलाषा करणे वाईट प्रवृत्तिचे लक्षण आहे. यावर जो विजय पावेल तो शक्तीसंपन्न होतो. अर्जुनाची परीक्षा पाहावयास इंद्राने चित्रसेन गंधर्वाच्या मार्फत संदेश पाठवून श्रेष्ठ अप्सरा उर्वशीला कृष्णभक्त अर्जुनाकडे पाठविले. साजशृंगार केलेली उर्वशी अर्जुनास आपल्याकडे आकर्षित करीत होती. तिने आपला उद्देश सांगितला तेव्हा अर्जुन म्हणाला, 'तू पुरुषवंशाची जननी मला गुरुसमान आहेस, मला मातेसमान पूजनीय आहेस. तू मला पुत्रासमान मानून माझे कामवासने पासून रक्षण कर.' भारतात अशा कामविजयी पुरुषांची अनेक उदाहरणे आहेत. वीरपुरुष शुद्धचरित्र, जीतेन्द्रीय व मनोनिग्रही असतो.

कोणत्याही वैभवाचे भूषण सौजन्य आहे. सौजन्य असेल त्या माणसास गर्व होणार नाही. शांतवृत्ती, संयमी वाचा, सत्पात्री दान, निष्कपट वर्तन व शील माणसाचे श्रेष्ठ भूषण आहे. सज्जनाचे भूषण सदाचरण आणि चारित्र्य हेच संतांचे भूषण आहे.

प्रत्येक मानसिक भावाची एक ठराविक शारीरिक प्रतिक्रिया असते. तसेच शारीरिक परिवर्तन मानसिक परिवर्तनास कारणीभूत होते. जीवनातील प्रत्येक कार्यातून मानव अनुभव



प्राप्त करतो, ते सारे अनुभव त्याला चांगल्या किंवा वाईट मार्गकडे घेऊन जातात.

मानवाच्या कैवाराकरिता परमेश्वर देह धारण करून अवतरतो. श्रीसाईबाबा भक्तांना त्याची चूक दाखवून देत. त्याला समज देऊन सांत, तेव्हा भक्तही कृतज्ञ होऊन आदराने मनोभावे त्या साक्षात ईश्वरी अवतारास साष्टांग दंडवत घालीत असत. समाधिपूर्वी त्यांनी अशा सर्व भक्तांना जवळ बोलावून सांगितले, 'नित्य मी जिवंत जाणा हेचि सत्य समजावे, जो जो प्राणी जन्माला येतो त्याला मृत्यु येतोच. ज्याला अस्तित्व आहे, त्याला नाश आहे. जो जीव आकारला त्याला लय आहे. आत्मा फक्त शाश्वत आहे, तो मात्र कोणाचा आप्त नव्हे.' ज्या घडीला जे होणार ते कोणालाही चुकत नाही. मग शोक करण्यापेक्षा शांत राहून जे शाश्वत आहे त्याचा शोध घेण्यास शिकावे. श्री साई निर्वाण समयी एकादशी लाभणे भाग्याचे लक्षण आहे.

प्राणज्योती मंद होता, साईंदैह विश्रामला।

नाही पडून वा निजून, स्वस्थपणे गादीसी बैसून, केले विसर्जन देहाचे।

शिर्डीचे जागृत स्थान श्रीसाईबाबांचे अनंत काळाचे निवासस्थान झाले. श्रद्धापूर्वक साई जीवनाचे अनुशीलन केले पाहिजे. कारण श्रद्धा हाच अध्यात्म विषयाचे ज्ञान प्राप्त करून घेण्याचा एकमेव उपाय आहे. श्रद्धेच्या अभावामुळेच नाना प्रकारचे संशय, शंका उपस्थित होतात व मानवाला खरा ज्ञानलाभ अखेरपर्यंत होऊ देत नाहीत.

✽✽✽✽✽

दीन-दुबळ्या दे हात! साईनाथ साईनाथ!!

— श्री. सिताराम नारायण पवार

१३/२ प्रतिरक्षा नगर,

वाकोला ब्रिज, सांताकुळ (पूर्व),

मुंबई - ४०० ०५५.

श्रीकृष्णांनी गीतेमध्ये सांगितले आहे की, ज्या ज्या वेळेला धर्माचा न्हास होतो, सगळीकडे अर्धर्म फैलावतो अशा वेळेस परमेश्वराला या जगात संतांची निर्मिती करावी लागते. हे संत प्रत्यक्ष आपल्या आचरणाने जगाला ज्ञानाचा प्रकाश देतात. हे जग हा एक महासागर आहे, अशी कल्पना केल्यास संतांचे कार्य ह्या महासागरातील दिपस्तंभासारखे असते. ते स्वतः अढळस्थानी राहून जगाला मार्गदर्शन करतात. लोकांना अधर्मापासून तसेच पाप-चारणातून दूर नेतात. आपल्याला मिळालेले मानवी जीवन हे परमेश्वराकडून मिळालेले एक बहुमूल्य वरदान आहे. म्हणून जीवनाची साफल्यता प्राप्त करण्यासाठी आपण ते सत्कार्मी लावले पाहिजे. (चांगल्यासाठी खर्च केले पाहिजे.) चांगले विचार, आचार याबरोबरच त्याला भक्तीयोगाची जोड देऊन आपल्या जीवनाची नौका पलीकडच्या तिराला सुखरुपणे लावली पाहिजे. याची जाणीव हे संतच आपणाला करून देतात.

अशा महान संतांपैकी एक विभूती अहमदनगर जिल्ह्यातील शिर्डी या गावी निर्माण झाली. हे थोर संत आहेत “श्री साईबाबा”. साईबाबांनी दिलेली शिकवण ही फक्त त्या काळापुरती मर्यादित नसून युगान्नयुगे त्यांचे विचार सान्या जगाला सागरातील दिपसंभाप्रमाणे मार्गदर्शन करतील असे आहेत. एवढेच नव्हे तर आजच्या ह्या मतलबी, स्वार्थी जगाला बाबांच्या शिकवणीची, त्यांच्या विचारांची खरी गरज आहे. लोकांनी बाबांच्या जीवनाचा अध्यास करून, त्यांचे विचार आचरणात आणले तरच हव्यूहव्यू अधोगतीच्या दिशेने जाणारा हा जीवनप्रवाह रोखला जाईल, एवढेच नव्हे तर उन्नतीच्या दिशेने त्याची वाटचाल चालू होईल.

“श्रद्धा” व “सबुरी” हे दोन महामंत्र बाबांनी आपणास दिले. जणू ती टवटवीत फुलेच सांभाळण्यास दिली आहेत. ती अशीच अखंड टवटवीत ठेवण्याचा जेवढा प्रयत्न करू तोपर्यंत त्याचा सुगंध सगळीकडे पसरत जाईल. तुम्ही आयुष्यात सत्कर्मे करीत राहा, माझ्यावर “श्रद्धा” ठेवा, मी तुमच्या हाकेला धावून येईन. असे बाबांनी आपल्याला दिलेले वचन आहे. श्रद्धापूर्वक जो बाबांची भक्ती करील, त्यांना शरण जाईल, त्याच्या हाकेला बाबा धावून जाणार नाहीत असे कधीही होणार नाही. अशी प्रचिती आजपर्यंत बन्याच साईभक्तांना येत आहे. तसेच आपण केलेल्या सत्कर्माचे-भक्तीचे फळ आपणास ताबडतोब मिळावे अशी अपेक्षा करू नका, योग्य वेळ येताच मी ते फळ तुमच्या पदरात नक्कीच टाकीन. हे सुद्धा बाबांनी भक्तांना दिलेले वचनच आहे.

माझ्या देशात राहाणारे माझे देशबांधव आहेत. हे फक्त आपण पुस्तकात वाचले आहे. पण आज आपल्या देशाच्या परीस्थितीकडे नजर टाकली तर आपल्याला असे दिसून येईल की, देशामध्ये भाषिकवाद, जातीयवाद प्रचंड प्रमाणात दिसून येत आहे. काही धर्माचे लोक आम्हाला वेगळे राज्य हवे म्हणून ओरड करीत आहेत, आंदोलने करून ‘राष्ट्रीय एकात्मतेचा’ अर्थ लोक विसरत चालले आहेत. तो अर्थ बाबांनी त्यावेळी जाणला होता. त्यांच्या भक्तांमध्ये सर्व धर्माचे, सर्व जातीचे लोक होते. कोठेही भेदभेद नव्हता. एवढेच नव्हे तर बाबा ह्या सर्व धर्माच्या लोकांना एकाच पंगतीला बसवून आपल्या हाताने अन्न शिजवून त्यांना वाढत असत.

बाबांचा दुसरा एक महान गुण होता, तो म्हणजे आपल्या भक्तांच्या संकटकाळी हाकेला तत्पर धावून जाणे. दीन-दुबळी, पीडीत व व्याधीग्रस्त माणसे बाबांच्या दर्शनाला येत. बाबांजवळ आपले दुःख, आपल्या वेदना बोलून दाखवीत. बाबा हे आपले उद्घारकर्तेच आहेत. अशा भावनेने त्यांच्याजवळ ते सगळेजण आपली दुःखे सांगत. बाबा आपल्या विभूतीच्या शक्तीवर त्यांची दुःखे दूर करीत. त्यांची सेवा करण्यात बाबांना अपूर्व असा आनंद प्राप्त होत असे. ही सेवा बाबा निखार्थ भावनेने करीत असत. त्यांनी कधीही कोणाकडून एका पैशाची अपेक्षा केली नाही. उलट आपल्या झोळीतून पैसे काढून गरजूना देत असत. प्रसंगी आपल्या भक्तांची दुखणी मोठ्या मनाने अंगावर ओढून घेण्यासही त्यांनी मागेपुढे पाहिले नाही. महामारीसारख्या भयंकर रोगाला त्यांनी आपल्या प्रचंड सामर्थ्यवर थोपवून धरले. प्रसंगी रागावून त्यांनी आपल्या भक्तांना योग्य मार्ग-



दर्शन केले, अमूल्य ज्ञानाचा ठेवा त्यांच्या हवाली केला. वेगवेगळी उदाहरणे देऊन ती भक्तांच्या गळी उत्तरवून त्यांचे अज्ञान दूर केले. स्वतः आयुष्यभर बैरागी वृत्तीने राहिले. पण आपले सगळे आयुष्य परोपकार करण्यात तसेच भक्तांच्या उल्याणासाठी घालविले. खरोखरच “श्रीसाईबाबा” ही महान विभूती होऊन गेली. आज जरी ते आपल्यात नसले तरी त्यांच्या शिकवणीच्या रूपाने ते आजही अमर आहेत. शिरडीची त्यांची समाधी आज लाखो लोकांची प्रेरणास्वोत बनून राहिली आहे. ते आजही तितक्याच तत्परतेने भक्तांच्या हाकेला धावून येतात. “श्रद्धा” व “सबुरी” हे त्यांनी दिलेले महामंत्र टवटवीत फुलाप्रमाणे त्यांच्या लाखो भक्तांची वेदवाक्येच बनून राहिली आहेत. अधर्माकडे वळू घातलेला हा जीवन प्रवाह पुन्हा धर्माकडे वळविण्यासाठी आज साऱ्या जगाला बाबांच्या शिकवणीची नितांत गरज आहे.

श्री साईबाबांच्या तीन गोष्टी

— श्री. संजीव गजानन चंदने
एम.कॉम्.

माणिक कॉलनी, चाळ नं ३/७,
अहिल्यादेवी चौक, प्रकाश सिनेमा शेजारी,
कल्याण - ४२१ ३०१.

श्री साईबाबा हे एकमेव संत आहेत की, ज्यांनी समाजाला कोणताही प्रत्यक्ष उपदेश केला नाही. पण साध्या-साध्या शब्दांमधून तसेच स्वतःच्या वर्तणुकीतून समाजाला उपदेशाचे कडू औषध पाजण्याचा प्रयत्न केला. मार्गदर्शनाच्या निमित्ताने समोर येणाऱ्या भक्ताला उद्देशून त्यांनी जो काही उपदेश केला त्याचे संकलन पुढील प्रमाणे —

- १) वाईट संगत, निंदा आणि स्वार्थ ह्या तीन गोष्टींपासून सावध रहाणे.
- २) ईश्वर, परिश्रम आणि विद्या ह्या तीन गोष्टींचे चिंतन केले तर उन्नतीचा मार्ग मोकळा होतो.
- ३) वेळ, मरण आणि ग्राहक ह्या तीन गोष्टी कोणाचीही वाट पहात नाहीत.
- ४) पुढील तीन गोष्टी एकदा बाहेर पडल्या की पुन्हा माघारी येत नाहीत. भात्यातून बाण, तोंडातून शब्द आणि शरीरातून प्राण.
- ५) आई, वडील आणि तारुण्य ह्या गोष्टी एकदाच मिळतात.
- ६) कर्ज, कर्तव्य आणि कारुण्य कधीही विसरु नये.
- ७) वासना, मोह आणि उन्मत्तपणा ह्या तीन गोष्टी प्रत्येकाने ताब्यात ठेवलेल्या बन्या.
- ८) आई, वडील आणि गुरु ह्या तीन व्यक्तिचा नेहमी आदर करा.
- ९) लहान मूल, भुकेली व्यक्ती, आणि वेडी व्यक्ती ह्या तीन व्यक्तिवर नेहमीच दया करा.
- १०) संपत्ती, भोजन आणि स्त्री ह्या गोष्टी पडद्याआड शोभून दिसतात.

दैनंदिन जीवनातून साईभक्ती कशी साधावी

— कुमार सुधीर चिखलीकर
श्री लक्ष्मी छापखाना,
म्हापसा-गोवा.

श्रद्धा आणि सबुरी ही देन भक्ती पुष्टे घेऊन आपण संत चुडामणी श्री साईनाथांची सेवा करतो. त्याचप्रमाणे आपल्या दैनंदिन जीवनातून श्री साईनाथांची भक्ती कशी साधावी याचा आढावा आपण या लेखात घेऊ.

एक लहानसं उदाहरण घेऊ या. आपण कित्येक वेळा आपल्या कामानिमित्त बस, रेल्वेतून प्रवास करीत असतो. अशावेळी कित्येक वृद्ध, अपंग, स्त्री, लहान मुले उभी असतात. अशावेळी आपणास शक्य असेल तर त्यांच्यात श्री साईनाथांना पाहून त्यांना बसावयास जागा दिली तर ती सुद्धा एक श्री साईचरणी सेवा होते.

श्री साईनाथांनी सांगितले आहे की, प्रत्येक प्राणीमात्रात माझा अंश भरलेला आहे. मी तुमच्या हृदयात आहे तसेच आपण सर्व माझ्यात आहात. पूर्वजंन्मीचे ऋणानुबंध असल्यामुळे आपण एकमेकांजवळ येतो. तेव्हा आपणाजवळ कोणीही प्राणी किंवा मनुष्य जवळ आला तर कृपया त्याला दुष्ट बुद्धिने झिडकारु नका. अत्यंत प्रेमाने त्याला जवळ घ्या. थोडक्यात सांगायचे म्हणजे, सर्वत्र श्री साईनाथांना पहा, ते सर्व विश्व व्यापून आहेत. फक्त भक्ताजवळ त्यांना बघण्यासाठी 'श्रद्धा आणि सबुरी' हवी. श्री साईनाथांचे चिंतन, मनन करा म्हणजे बेडा पार होईल.

परमेश्वर हा भावाचा भुकेला आहे. तुमचा भाव जर परमेश्वरावर शुद्ध असेल तर परमेश्वर प्राप्तीसाठी विलंब लागणार नाही, भाव तोचि देव. आईवडिलांचा आदर करा, त्यांच्यात श्री साईबाबांना पहा, त्यांची सेवा करा. मानवी जीवनात आई-वडिलांना फार महत्व आहे. आई-वडील हे आपले पहिले गुरु आहेत. संत पुंडलिकाने सुद्धा आई वडिलांचे महत्व स्पष्ट केले आहे. ते म्हणतात, 'आई वडील दैवत असता घरी, कशाला जाऊ मी पंढरपुरी?' जीवनात यशस्वी व्हायला आईवडिलांचे आशीर्वाद हवेत.

आत्मकल्याण साधतेवेळी कुटुंबकल्याण साधण्याचा थोडा तरी प्रयत्न करा. हीच खरी साईभक्ती, तोच खरा परमार्थ. प्राणीमात्रांवर भुतदया दाखवा, तहानल्या जीवाला पाणी पाजा. भुकेल्या अतिथीला अन्नाचा घास द्या, गरिबाला तुमच्या जवळील वस्त्र अर्पण करा, म्हणजे प्रत्यक्ष श्री हरीला तुमच्या हाकेला धावत येणे भाग पडेल, असे समर्थ श्री साईनाथांचे सांगणे आहे.

गरिबांना तुमच्या ऐप्टीप्रमाणे मदत करा. जे गरिबांना करिती सहाय्य, श्री साईबाबा त्यांना करिती सहाय्य ही गोष्ट लक्षात ठेवा. परोपकारी वृत्ती मनात ठेवण्याचा प्रयत्न करा. वरील गोष्टींतून चित्तशुद्धी होते, आत्मानंद प्राप्त होतो. थोडक्यात सांगायचे असे की, खरी श्री साईभक्ती म्हणजे, जे का रंजले गांजले, त्यासी जो म्हणे आपुले, देव तेथेची जाणावा, साधु तेथेची ओळखावा.



श्री. खापडे यांची शिरडी दैनंदिनी

अनुवादक-साईनंद

रविवार, ७-१-१९९२

सकाळी मी लवकर उठलो व काकड आरतीला उपस्थित राहिलो. साईमहाराज उत्साही दिसत होते. संपूर्ण दिवस मी एक प्रकारच्या हषेंम्यादात घालविला. सकाळ नंतर मी, बापूसाहेब जोग आणि उपासनी मिळून रंगनाथांच्या योग वसिष्ठास प्रारंभ केला. त्यानंतर आम्ही साईमहाराजांना बाहेर जाताना पाहिले आणि मध्यंतरात मशिदीत आलेल्या मोहम्मदनुस ह्या युवकांशी बातचीत केली. त्यापैकी एकाने काही श्लोक तोँडपाठ म्हणून दाखविले. दुपारची आरती उशिरा झाली. साईबाबांनी एका उत्कृष्ट कथेस आरंभ केला. ते म्हणाले की, 'त्यांच्याकडे एक चांगली विहिर होती. त्यातील पाणी आकाशीनिले होते. आणि त्यातील पाण्याचा पुरवठा न संपणारा होता. त्या पाण्यावर वाढलेल्या झाडांची फळे चविष्ट असत.' येथवर येताच त्यांनी पुढील गोष्ट सांगण्याचे थांबविले. दुपारी दिक्षितांचे रामायणातील दोन पाठांचे वाचन झाले. त्यावेळी मी, उपासनी, राममारुती आणि दिक्षित हजर होतो. तदनंतर आम्ही साईबाबांकडे गेलो आणि त्यांच्या रपेटीत सामील झालो. लाकूडतोड्या महिलांवर ज्याप्रमाणे राग केला जाईल तश्या प्रकारचा वरकरणी क्रोध अंधार पडताना त्यांनी केला. रात्री भीष्याचे भजन आणि दिक्षितांचे रामायण झाले.

सोमवार, ८-१-१९९२

सकाळी मी बच्याच लवकर उठलो. आणि तसे उमगल्यावर पुन्हा झोपी गेलो. त्यामुळे बच्याच गोष्टी पुढे छकलाव्या लागल्या आणि नित्याचा पूर्ण दिवसाचा क्रम विस्कळीत झाला. प्रार्थना झाल्यानंतर मी, बापूसाहेब जोग, उपासनी, राममारुती आणि माधवराव देशपांडे यांच्याबरोबर रंगनाथांचे योग वसिष्ठ वाचण्यास बसलो. आम्ही साईमहाराजांना बाहेर पडताना आणि परतताना पाहिले. दुपारच्या आरती नंतर साईमहाराजांनी आकस्मिक क्रोध दर्शविला आणि त्वेषाने अपशब्द उच्चारले. यातून असे निर्दर्शनास येत होते की, प्लेगची साथ पुन्हा येत आहे व साई महाराज तिच्या पुनरागमनास प्रतिबंध करीत आहेत. भोजनानंतर आम्ही गप्पागोष्टी मारण्यास बसलो. मी रामायणातील छोटासा भाग वाचला. आणि त्यानंतर कोपरगावचे मामलतदार श्री. सांने, धुळीयाचे डेष्युटी कलेक्टर श्री. जोशी यांच्यासमवेत दाखल झाले. रामायणातील एका पाठाचे वाचन झाल्यानंतर आम्ही साईमहाराजांकडे गेलो. आम्ही त्यांना पाहण्यासाठी बराच वेळ तेथे थांबलो. आणि त्यांच्या नित्याच्या फेरफटक्यानंतर शेज आरतीला उपस्थित राहिलो. रात्री नेहर्मा प्रमाणे रामायण व भजन झाले.

बुधवार, १०-१-१९९२

सकाळी मी लवकरच उठलो आणि माझी प्रार्थना संपविली. दिवस उजाडण्यापूर्वी सर्व विधी उरकून मी साईमहाराजांना बाहेर पडताना व मशिदीत परतताना पाहण्यासाठी गेलो. तेथे एक मारवाडी आला आणि त्याने त्याचे स्वप्न सांगितले. तो म्हणाला, त्याला पुष्कळ चांदी व सरतेशेवटी सुवर्णाचे गज मिळाले. ते मोजत असतानाच त्याला जाग आली. साईसाहेब म्हणाले की, हे स्वप्न कुणातरी महान व्यक्तिचा मृत्यु सुचवित आहे.

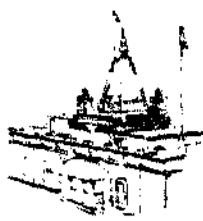


श्री साई अभंग

जिकडे तिकडे शोधिशी का रे
फिरशी वेड्यापरी -

वसे तो साई तुझ्या अंतरी ॥ धू. ॥
घेतो मानव जन्म एकदा
साई असे तो सदासर्वदा
या विश्वाचा तो निर्माता
भाव असे अंतरी
वसे तो साई तुझ्या अंतरी ॥ १ ॥
सुखदुःखाच्या या संसारी
साई नाम ते अती गुणकारी
तो सखलांचा भाग्यविधाता
जागा असे श्री हरी
वसे तो साई तुझ्या अंतरी ॥ २ ॥
शिरडीच्या या भव्य मंदीरी
साई देव तो नित्य वास करी
साई विना ना जगते काही
आनंद भजना करी
वसे तो साई तुझ्या अंतरी ॥ ३ ॥

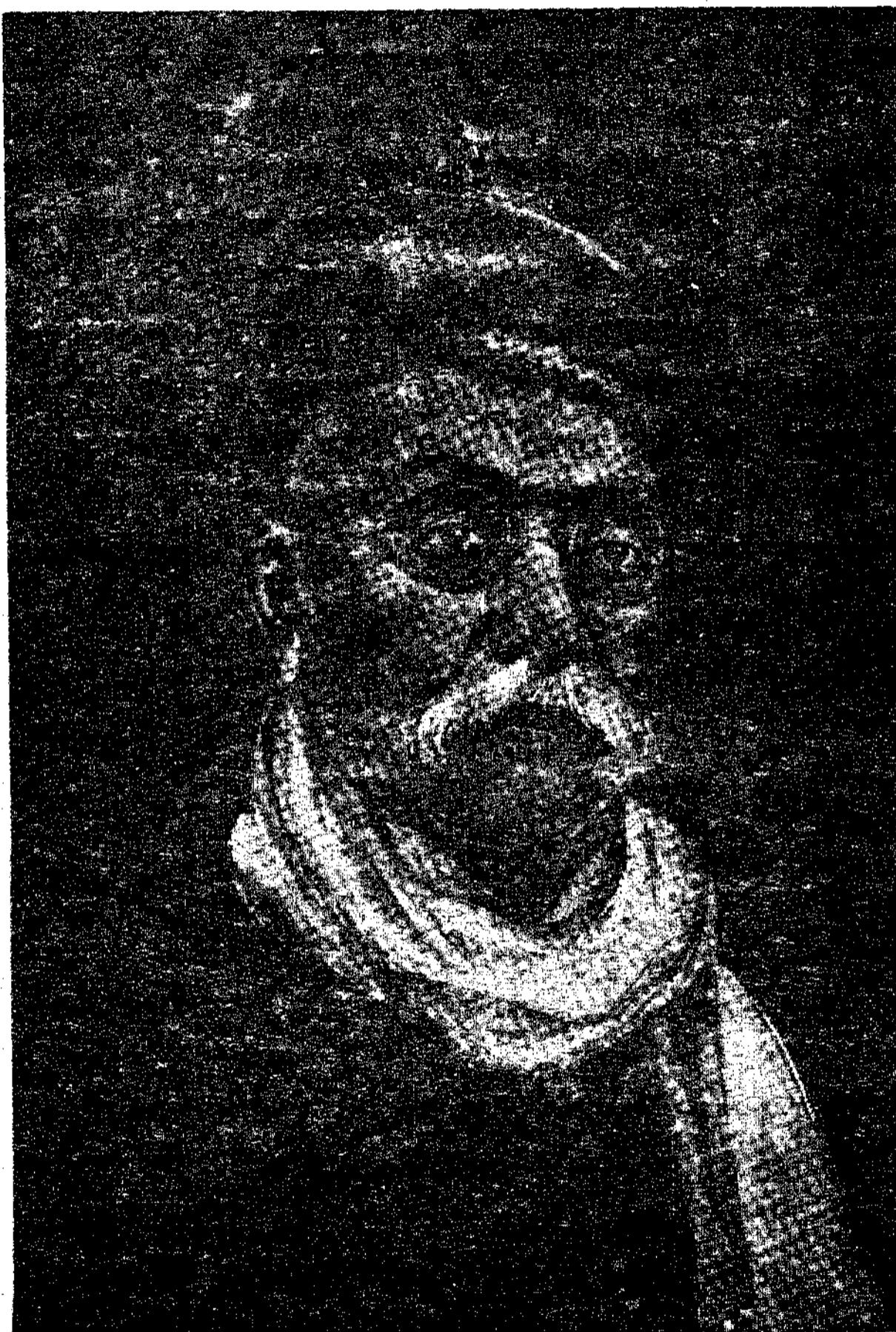
— श्री. महेश गजानन शिवलकर
राजापूर.



साईंदरबारातील नवरत्ने.... ५

रावसाहेब गोविंदराव रघुनाथ दाभोलकर

उर्फ हेमाडपंत



श्रीसाईबाबांचे लाडके अण्णासाहेब दाभोलकर यांना साईबाबा प्रेमाने 'हेमाडपंत' किंवा कधीमधी 'हेमाड्या' अशी हाक मारीत असत. प्रथम बाबा केवळ थड्ऱ्ऱेव व विनोदाने हे नाव घेत असावेत असाच्च स्वतः दाभोलकरांचा व इतरांचा समज झाला पण पुढे दाभोलकरांच्या हातून जी भरीव कामगिरी झाली ती पाहिली की श्रीसाईनाथांच्या लीलेचे कौतुकच करावेसे वाटते. फार पुरातन काळी देवगिरीच्या रामदेवराजांच्या पदरी हेमाडपंत हा अत्यंत चतुर आणि बुद्धिमान प्रधान होता. त्याने बरेच ग्रंथ लिहिले आहेत. मराठीतील

मोडी लिपी त्यानेच सुरु केली. अण्णासाहेब दाभोलकरांना बाबांनी 'हेमाडपंत' अशी पदवी विनोदाने बहाल केली आणि दाभोलकरांनी देखील ते नाव सार्थ करून दाखविले. साई संस्थानची सर्व व्यवस्था अत्यंत चोख रीतीने त्यांनी ठेवली होती. हिशोब बरोबर व्यवस्थित ठेवले आणि 'साईसच्चरित' नावाचा अत्यंत बहुमोल व बाबांच्या लीला आणि उपदेश यांनी भरलेला ग्रंथ अण्णासाहेबांनी बाबांच्या परवानगीनेच लिहिण्याला सुरुवात केली व त्यातील प्रत्येक शब्दाला आणि वाक्याला बाबांचा वरदहस्त आणि आशीर्वाद मिळाला असल्यामुळे त्या जगप्रसिद्ध लौकिकाला आणि साईभक्तांच्या परम आदराला खूपच महत्व प्राप्त झालेले आहे.

गोविंदरावजींचे वडील दाभोली गाव सोडून उत्तरकोकणांत केळवें-माहीम गावी आले ते घरच्या "अत्यंत गरीबी" मुळे, असे कोणी म्हणतात, लिहितात व समजतात. वास्तविक अत्यंत गरीब म्हणण्यासाखी त्यांच्या घराण्याची स्थिती नव्हती. गोविंदराव ज्या भारद्वाज गोत्री घराण्याचे होते त्या घराण्याच्या मालकीचा बहुतेक संबंध दाभोली गाव होता. वर सांगितलेल्या सामाजिक आपत्काली त्या घराण्याचे पूर्वज दाभोली गावातून परांदा झाले व बन्याच वर्षांनी त्यांच्या पुढील पिढीचे काही पुरुष पुनः दाभोली गावी येऊन राहिले. त्या संधिकालात गावाचा मोठा भाग दुसऱ्या जातीच्या लोकांनी (न्यायाने नव्हे अन्यायाने चढवण करून) गिळळूत केल्यामुळे त्या घराण्यातील लोकांची फांकाफांक झाली. गोविंदरावजींच्या घराण्यातील बाळकृष्ण प्रभु नावाच्या पुरुषानेच आमच्या दाभोली मठाला आपल्या "सेडण" नावाच्या क्षेत्रातील जागा इनाम दिली होती, ती 'मठस्थळ' या नावाने ओळखली जाते; व गोपाळ प्रभु व केशव प्रभु ह्या दुसऱ्या बंधूंनी "चंदनभाट" ह्या नावाचे नदीतीरवरील क्षेत्र दीप-नैवेद्यासाठी श्रीमठाला दत्त करून दिले होते. ह्या प्रभु * दाभोलकर घराण्यापैकी काही पुरुष वरघांटी गेलेले तिकडेच स्थायिक झाले आहेत. दाभोली गावात गोविंदरावजींच्या वडिलांच्या नावाची आजमितीसहि थोडी जमीन आहेच. त्यांच्या पूर्वजांनी कैक शतकांपूर्वी स्थापन केलेली श्रीनारायण व गौतमेश्वर ही दोन देवालये 'मठस्थळ' पासून जवळच नदीतीरवर आहेत. त्यांच्या दर्शनासाठी गोविंदराव हे कधी कधी दाभोली गावी जात असत. गेल्या ८/१० वर्षांपूर्वी मठस्थळानजीकची उंच जागा खणीत असताना त्यांच्या पुरातन घराचे अवशेष दगडी पाया व मोठ्या काळीथर दगडांचे काही बांधकाम वगैरे-सापडले होते. दाभोली गावातील लोहखंडवाडीत सध्या राहणारे भारद्वाज गोत्री दाभोलकर व गोविंदराव हे मूलतः एकाच घराण्यातील होत.

* या "दाभोलकर" घराण्यातील कित्येकजण अज्ञानाने, बेफिकीर वृत्तीने, अगर परप्रत्ययनेय बुद्धीने अलीकडे स्वतःचे नाव "दाभोळकर" असे लावीत असल्याचे आढळते! "दाभोळ" ह्या नावाचे रत्नागिरी जिल्ह्यात तालुक्याचे गाव आहे: पण ते कुडाळप्रांतातील ह्या दाभोली गावापासून उत्तरेस सव्वाशे मैल दूर आहे. त्याच्या व ह्या गावच्या नावात साम्य नाही: व दोघांचा काहीच संबंधही नाही! एक "ळ" कारान्त तर दुसरे "ली" कारान्त. दाभोली, तेंडोली, खानोली, आडेली ही लीकारान्त ग्रामनामे प्रांचीनकाळी "पल्लिअ" अथवा "पल्या" होत्या.



गोविंदरावांच्या घराण्यात ईश्वरभक्ति हा गुण आनुवंशिक आहे. त्यांचे पितामह उत्तरेस श्रीबद्रीनारायणाच्या दर्शनास गेले ते परत आलेच नाहीत. त्यांचे वडील शिवभक्ति परायण (दाभोली गावातील “गौतमेश्वर” शिवाचे भक्त) होते व गोविंदरावांचाही लहानपणापासून ईश्वरभक्तीकडे विशेषत: श्रीमारुतीच्या उपासनेकडे फार ओढा होता. ही त्यांची ईश्वरभक्ति हळुहळु वाढत गेली. मोठेपणीही अधिकारप्राप्तीमुळे बेहोष होऊन देवधर्मासि न लाथाडता, आपल्या ब्राह्मणोचित परंपरागत वहिवाटीप्रमाणे स्नानसंध्या करून गुरुचरित्र, एकनाथी भागवत, रामायण, उपनिषदे, भगवद्गीता वगैरे धार्मिक ग्रंथांचे पठण करण्याचा त्यांचा नित्य परिपाठ असे. अशा त्यांच्या ईशभक्तीत रंगलेल्या मनाला योग्य मार्ग दाखविणाऱ्या सदगुरुची गाठ सन १९०९ साली पडली. हे सदगुरु म्हणजे शिरडी येथील प्रसिद्ध सत्युरुष श्रीसार्वाबाबा होत.

ह.भ.प. श्री. गोविंदराव रघुनाथ दाभोलकर हे श्रीबाबांचे निःसीम भक्त होते. त्यांचा जन्म इ.स. १८५९ साली मार्गशीर्ष शु. ५ रोजी ठाणे जिल्ह्यातील केळवे-माहिम येथे कुडाळ देशस्थ गौड ब्राह्मण झातीत झाला. त्यांचे वडील देवभक्त. ते विशेष करून शंकरभक्त होते. त्यांना एक बंधू होते व ते शाळामास्तर होते, परंतु तरुण वयात ते मरण पावले. आपल्या बडिलांप्रमाणेच गोविंदराव हे पण लहानपणी देवभक्त होते. त्यांनी लहानपणापासून मारुतीची उपासना विशेष आवडीने केली. त्यांचे आजोबा श्री. बद्रीनारायणाचे दर्शनास गेले ते परत घरी आले नाहीतच.

दाभोलकरांच्या घरची स्थिती अत्यंत गरीबीची होती. त्यामुळे गोविंदरावांना मराठी शिक्षण गावीच फार श्रमाने करावे लागले. इंग्रजी पाचवीची परीक्षा ते पुण्याहून उत्तम प्रकारे उत्तीर्ण झाले. त्यावेळी ही परीक्षा पब्लिक सर्विस परीक्षा म्हणून ओळखली जात असे. घरची गरीबी असल्यामुळे त्यांनी त्यावेळचे ठाणे जिल्ह्याचे डेप्युटी इन्स्पेक्टर कै. साबाजी चिंतामण चिटणीस यांच्या मदतीने राहाते गावी आठ रुपये पगाराची शाळामास्तरची नोकरी पकडली. ती नोकरी त्यांनी उत्कृष्ट प्रकारे केली. पुढे साबाजीरावांना कुलाबा जिल्ह्यात मामलेदाराची जागा मिळाली. त्यामुळे त्यांनी गोविंदरावांना कुलाबा जिल्ह्यात तलाठी या जागेवर नेमले. तिथे त्यांची विशेष अक्कलहुशारी त्या जिल्ह्याचे कलेक्टर सिंकलेअरसाहेब यांना दिसून आली, व त्यांनी त्यांना आपल्या कचेरीत इंग्रजी कारकूनाची २५ रु. पगाराची नेमणूक करून टाकली. गोविंदराव आपल्या या नव्या नोकरीत अतिशय कर्तव्यदक्ष राहिले. त्यामुळे साहेबांची त्यांच्यावर मर्जी वाढत गेली.

पुढे गोविंदरावांनी रेहिन्यू खात्याची परीक्षा दिली. त्या परीक्षेत ते पास झाल्यावर महाड येथे अव्वल कारकूनाच्या जागेवर त्यांची नेमणूक करण्यात आली. पुढे खुद सिंकलेअरसाहेबांची बदली ठाण्यास झाल्यावर त्यांनी गोविंदरावांना ठाणे जिल्ह्यात बदली करून घेतले व फॉर्स्ट सेटलमेंटचे कामावर त्यांना बढतीची जागा देवविली. या जागेवर गोविंदरावांनी कुशलतेने कामकाज सांभाळले. पुढे भडोच मुक्कामी कामावर त्यांना नेमण्यात आले. तिथे गोरगरीबांना अन्न वाटण्याची कामगिरी त्यांनी तत्परतेने केली. इतकेच नव्हे, तर पूर्वी सधन असलेले पण दुष्काळामुळे बिकट स्थिती प्राप्त झाली. असतानाही अन्न

न मागणारे अशांचा बारकार्डिने तपास करून त्यांच्या घरी जाऊन त्यांना अन्न वाटण्याची विशेष सेवा त्यांनी बजावली. त्यामुळे तेथील प्रजेचे त्यांच्यावर विशेष प्रेम बसले. यामुळेच की काय, १९०१ साली कायम मामलेदाराची जागा शहापूर गावी सरकारातून त्यांना मिळाली. १९०३ ते १९०७ सालापर्यंत वांद्रे येथे रेसिडेंट मॅजिस्ट्रेट फर्स्ट क्लासचे काम त्यांनी केले व खूपच लौकिक संपादन केला. हिंदू व मुसलमान या दोन्ही जमातींचा त्यांच्यावर विशेष लोभ होता. गोविंदरावांना मुदाम बोलावून आणून त्यांना पानसुपारी केल्याशिवाय मुसलमान लोक ताबूत काढीत नसत. वांद्रयामधील वकील व पोलिस यांचेही त्यांच्यावर अत्यंत प्रेम होते. १९०७ साली गोविंदरावांची बदली मुरबाड, आनंद, जिल्हा खेडा; बोरसद, जि. खेडा इ. ठिकाणी झाली व तेथून १९१० साली वांद्रे येथे रेसिडेंट मॅजिस्ट्रेटच्या जाग्यावर त्यांची नेमणूक झाली व तिथे ते १९१६ मार्चपर्यंत होते व तिथेच ते सेवानिवृत्त झाले.

गोविंदरावजी १९०३ ते १९०७ या कालात वांद्रे येथे असताना त्यांचा हरी सीताराम ऊर्फ काकासाहेब दीक्षित यांचेबरोबर स्नेह जमला. हे त्यावेळी दोघेजण नित्य नेमाने भगवद्गीता वाचन करीत. १९०९ साली या उभयतांचा नानासाहेब चांदोरकरांच्या बरोबर परिचय झाला. त्यावेळी ते डेप्युटी कलेक्टरचे पदावर होते; व त्यांच्यामुळेच त्यांना श्रीसदगुरु श्रीसाईबाबांचे पहिले दर्शन झाले. यामुळे या त्रयींना खूपच समाधान वाटले. श्रीसदगुरु साईनी गोविंदराव ऊर्फ अण्णासाहेब दाभोलकर यांच्यावर अलोट प्रेम केले. बाबांनीच त्यांना 'हेमाडपंत' हा किताब दिला; व त्यांच्याकडूनच श्रीसाईसत्च्चरित्राचे ५१ अध्याय पूर्ण करून घेतले. शेवटचा अध्याय हा त्यांनी निधनापूर्वी अवघे दोनच दिवस अगोदर छापण्यास पाठविला होता व हा माझा आता शेवटचा अध्याय असे त्यांनी आपल्या आप्त, नातलग, स्नेहांना दोन दिवस अगोदर कळविले होते. गोविंदरावांनी १९१६ साली पेन्शन घेतले व तेव्हापासून आपले आयुष्य परमार्थावर व परोपकारार्थ वेचले. खुद साईबाबांनीच त्यांना हेमाडपंत, तुम्ही आमचीच नोकरी करा, असे सांगितले त्याप्रमाणे त्यांनी तनमनाने श्रीसाईची सेवा अखेरपर्यंत केली. याचेच फळ म्हणून की काय त्यांना कोणत्याही प्रकारची हालअपेष्टा सहन न करता चालताबोलता व त्यांचीच सेवा करता करता मरण आले.

गोविंदराव ऊर्फ अण्णासाहेब दाभोलकर यांचे भगवत् सेवेचे नियम फार असत. स्नानसंध्या आटोपल्यावर सदगुरु चरित्र वाचणे, श्री विष्णू सहस्रनामाचे पाठ करणे, श्री एकनाथी भागवत व रामायण वाचणे व काही उपनिषदे व गीता इ.चा आध्यात्मिक अभ्यास करणे हा त्यांचा परिपाठ होता. निधनापूर्वी एक महिना अगोदर ते श्री एकनाथी भागवतातील विसावा अध्याय मोठ्या प्रेमाने वाचीत असत, व आपल्या पती सौ. रखुमाबाई व मुलगी दुर्गाबाई यांना समजावून सांगत. त्यांची कृती सदा आनंदी असे. आपल्याकडे येणाऱ्या-जाणाऱ्यांशी ते मोठ्या प्रेमाने बोलत. दिवसातून बारा तास ते काम करीत. त्यांना कथा ऐकण्याची खूपच हौस होती. त्यांना गजाननराव नावाचे एकुलते एक पुत्र. ते मेडिकल कॉलेजात त्यावेळी शिकत होते, अद्याप ते ह्यात आहेत. त्यांची



मुलगीसुद्धा मेडिकल कॉलेजात शिक्षण घेत होती.

सोमवार दि. १५ जुलै १९२९ रोजी दुपारी पावणे तीन वाजता गोविंदरावांची वांद्रे मुक्कामी एकाएकी हृदयक्रिया बंद पडली व त्यांना देवाज्ञा झाली. त्यांनी लिहिलेले 'श्रीसाईसत्च्चरित्र' खरोखरीच अमर ग्रंथ म्हणून प्रसिद्ध आहे. श्रीसाईची ही अधिकृत ओवीबद्ध पोथी स्वतः त्यांनी श्रीबाबांना वाचून दाखविली आहे. बाबांनी ती स्वतः आपल्या कानांनी ऐकलेली आहे. हेमाडपंत हे प्रासादिक कवी होते. त्यांच्याजवळ एकदा बाबांनी उद्गार काढले होते,

"संसारात प्रत्येकाला सुखदुःखे भोगावी लागणारच; पण माझ्या एकनिष्ठ भक्ताला कुटुंब पोषणाला लागणाऱ्या आवश्यक गोष्टींची म्हणजे अन्नपाणी व कपडालत्ता यांची ददात मी कधीही पढू देणार नाही. माझ्यासारख्या कफल्लक फकिराकडून भक्तांनी जास्त अपेक्षा करू नयेत. क्षणभंगुर संपत्तीची आणि मानमान्यतेची खोटी आशा बाळगू नका. माझ्या शक्तीबाहेरच्या गोष्टी मागण्याकरिता माझे पाय धरू नका. त्या ऐवजी आपल्या सच्चिदानन्द दयानंद प्रभूची मनोभावे आराधना कराल, तर तोच तुमच्या हाकेला धावून येईल. आम्ही निमित्तमात्र, परमेश्वराचे बंदे गुलाम आहोत. कोणत्याही धर्मतील परमेश्वराचे ध्यान एकदा निश्चित करा, म्हणजे माझ्या ठिकाणी तुम्हाला दुजाभाव आढळणार नाही. दुष्ट, धाणेरडे विचार काढून टाका आणि सदाचरणाने नित्य वागणाऱ्या मित्रांचीच संगत ठेवा.

"लोक मतलबी असतात. वेळ आली म्हणजे आपल्या साथीदाराला सोडून स्वार्थ पाहातात म्हणून नेहमी आपल्याला कधीही सोडणार नाही, असाच मित्र किंवा साथीदार पाहावा. सर्व भूतलावर प्रेम करावे, पण संग मात्र सद्गुरुचाच करावा. सद्गुरु आपल्या भक्ताला कधीच अंतर देत नाही."

"आपण लोकांवर शुद्ध बुद्धीने उपकार करतो. त्यांचे कल्याण इच्छितो, पण कृतम्भ अशी जी माणसे असतात, ती आपला स्वार्थ साधण्यासाठी गोडगोड बोलून आपला उपयोग करून घेतात. कामापुरता मामा, काम संपले की, तो मामा येई न कामा."

"गरज सरो आणि वैद्य मरो" अशी त्यांची वृत्ती असते. मग कोणत्याही कारणाने कुरापत काढून ते भांडण करतात व तुमचा भाव विचारीत नाहीत; पण केलेले उपकार न समर्ज्जन उलट अपकार करण्यातच संतोष मानतात. अशा माणसाचे प्रभू केव्हाही कल्याण करीत नाही. इतकेच नाही, तर त्याच्यावर परमेश्वराचा कोप होऊन शेवटी त्याचा सत्यानाशच होतो. म्हणून माणसाने नित्य उपकार स्पर्शवेत. कृतम्भ होऊ नये. केलेल्या उपकारांची फेड अंशात: तरी आपल्या सामर्थ्यप्रिमाणे झालीच पाहिजे. नाही तर हे उपकारांचे ऋण जन्मोजन्मी पशुपक्ष्यांचे योनीत जन्म घेऊन फेडावेच लागते. वैर आणि ऋण ही कधीच चुकत नाही."

श्रीसाईनी हेमाडपंतांच्याजवळ काढलेले हे उद्गार म्हणजे खरोखरच भक्तांना सापडलेला अमृतनिधीच आहे. त्यांचा प्रत्येक शब्द लाख-लाख मोलाचा असा आहे यात शंकाच नाही.

या ओवीवृत्तातील पोथीच्या आज २० वर आवृत्या झाल्या आहेत. धन्य ते साईभक्त गोविंदराव दाभोलकर, आणि धन्य त्यांनी लिहिलेली बाबांची ती पोथी.

श्रद्धेचे फळ

— श्री. बाळकृष्ण ए. देसाई
सी-३, हर्मेस पार्क,
३०, बंड गार्डन रोड,
पुणे - ४११००१.

मनुष्यप्राणी कोणत्या ना कोणत्या देवाची पूजा करतो, का तर त्याला जे काही मिळायचे असते, ते देवावरील अनन्य भक्तीने मिळू शकते. पण ही गोष्ट चटकन होत नसते. त्याला बराच काळ जावा लागतो. विद्यार्थी शाळेत जाऊ लागला, म्हणजे त्याला सारे काही येऊ लागले, हे समजणे जसे चूक आहे, तसेच देवभक्तीचे आहे. विद्यार्थ्याला प्रतिवर्षी एकेक पायरी चढावी लागते, नि मग एका तपानंतर त्याला हवे ते मिळविता येते. देव आणि भक्त यांचे असेच नाते आहे.

साईबाबांचे एक सूत्र नजरेसमोर ठेवून त्याचे अहर्निश पालन केले, तरच ते आपला अनुग्रह आपल्या भक्तावर करीत असतात. “श्रद्धा आणि सबुरी” हे त्यांचं सूत्र! अगोदर ज्याची आपण पूजा-अर्चा करतो, त्याच्यावर अत्यंत निष्ठापूर्वक श्रद्धा असली पाहिजे. नि दूसरं ती श्रद्धा दीर्घकाळ अखंड चालू राहिली पाहिजे, तेव्हाच मनःपूर्ती होत असते.

साईबाबा भक्तांना अचूक गोष्टी सांगत नि मगच त्यांच्या मनोकामना पूर्ण करीत, म्हणून ते देव. लोकांनी त्यांना देव म्हटलेलं आवडत नसे. ते एक साधु होते असंच ते समजत. पण आपण राम, कृष्ण यांना देव मानतो. का तर लोक सांगतात ते देव होते. त्यांना आपण पाहिलेले नसते. शिवाय ते ज्या काळात माणसात वावरले, त्या काळात ते तुमच्या आमच्या सारखेच व्यवहार करीत असत. मात्र त्यांच्या व्यवहारापासून कुणाचेच अकल्याण झाले नाही. दुर्जनाला शिक्षा नि सज्जनाला पाठिबा असल्यामुळे लोकांना त्यांचे वागणे आवडे. त्यांच्या ठिकाणी आपपरभाव नव्हता, तसाच गरीब-श्रीमंतीचा प्रश्न नव्हता. दीनदुबव्यांच्या उपयोगी पडून त्यांना समर्थ करणं हेच त्यांचं प्रमुख ध्येय होतं. हेच कार्य आपल्यात वावरून श्री. साईबाबांनी केले.

सर्वभूति आत्मा एकच, ही भावना पटविण्यासाठी त्यांनी विशिष्ट घरातून जमवून आणलेली शिदोरी-खाद्या पदार्थ ते एका परळात ठेवित. भुकेच्या वेळी हवे तेवढे खात. राहिलेले अन्न कुत्री, मांजर, पक्षी खात. त्यातून उरलेले बाबा खात. पहाणारे लोक म्हणत, ‘शी, शी! कसली धाण बाबा खात आहेत!’ यावर बाबा म्हणत, ‘माझ्या शरीरात जो आत्मा आहे, तोच त्यांच्याही शरीरात आहे, नि तुमच्याही! म्हणून ते काही निराळे नव्हेत.’

राम, कृष्ण ज्या काळात लोकांत वावरले, त्या काळातील लोक रामाला दशरथाचा पुत्र नि कृष्णाला वसुदेवाचा असेच म्हणत. त्यांच्याबरोबर खेळत, फिरत मजा करीत. त्यांना देव म्हणत नसत. त्यांच्या वागणुकीत कुणाबद्दलही आपपरभाव नव्हता. भेद नव्हता. जो सत्कर्म करतो, गोरगरिबांना आपला म्हणतो, त्यालाच त्यांचा आधार असे. त्यालाच त्यांच्या इच्छेप्रमाणे ते देत, मदत करीत. हे पाहिल्या नंतर साईबाबातरी कुठे वेगळे होते?